

บทที่ 3

ชีวิตของ “ไป๋”

ภูมิปัญญาสมุนไพรกับการต่อรองอำนาจ และการนิยามใหม่ “ความเป็นหญิง”

ในบทนี้เป็นการนำเสนอกรณีศึกษาของผู้หญิงม้ง ที่สะท้อนภาพของผู้หญิงม้งในยุคแรกของการพัฒนา อันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อชุมชนในหลายด้าน อย่างเช่น การจำกัดพื้นที่ทำกินที่ทำให้ไม่สามารถทำไร่หมุนเวียนได้อย่างแต่ก่อน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตที่ต้องพึ่งภายนอกและใช้เงินลงทุนมากขึ้น มีความต้องการรายได้ที่เป็นเงินสดมากขึ้น ประกอบกับเยาวชนในหมู่บ้านได้มีโอกาสเรียนหนังสือ จึงทำให้บางครอบครัวตัดสินใจส่งลูกเข้าเมือง เพื่อแสวงหาโอกาสและพื้นที่ในการประกอบอาชีพและรายได้ การดิ้นรนต่อสู้ในพื้นที่เมืองที่มีจุดมุ่งหมายแรกทางเศรษฐกิจ ได้เปิดพื้นที่ในการส่งสมทุนทางวัฒนธรรม และได้กลายมาเป็นเครื่องมือในการต่อรองอำนาจกับสังคมชายเป็นใหญ่ ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนบทบาทและสถานภาพของผู้หญิง ที่ถูกคาดหวังให้อยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน เป็นแรงงานทั้งในบ้านและในไร่ พอเป็นสาวก็ต้องแต่งงานและแยกออกไปอยู่กับครอบครัวสามี และตัดขาดจากครอบครัวพ่อแม่อย่างไร้อำนาจต่อรอง

ชีวิตของ “ไป๋” เป็นกรณีหนึ่งที่พื้นที่ของผู้หญิงมิได้ถูกจำกัดอยู่เฉพาะภายในชุมชน แต่ขยายพื้นที่ออกไปสู่โลกภายนอก ในฐานะเด็กแรกที่ได้เรียนหนังสือในโรงเรียนของหมู่บ้านจนจบ ป. 4 และเป็นเยาวชนหญิงคนแรกที่ย้ายออกจากหมู่บ้าน เพื่อฝึกอบรบวิชาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า มีประสบการณ์ทำงานในเมืองระยะหนึ่ง แล้วเลือกกลับไปใช้ชีวิต แต่งงาน มีลูก และเป็นหญิงหม้ายอยู่ในชุมชน ทำให้เห็นความพยายามของผู้หญิงในการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อสร้างพื้นที่ในการต่อรองกับอำนาจชายได้สังคมชายเป็นใหญ่ โดยอาศัยต้นทุนที่ส่งสมจากแม่ในด้านความรู้สมุนไพร ความรู้จากการเข้ามาฝึกอาชีพในเมือง และเครือข่ายทางสังคมจากการเปลี่ยนศาสนา นำไปสู่การนิยามใหม่เกี่ยวกับ “ความเป็นหญิง” ของตนเอง

3.1 ครอบครัวและบ้านเกิดของไป๋

ไป๋เกิดที่หมู่บ้านขุนวาง ต.แม่วิน อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่ ปัจจุบันอายุ 46 ปี เป็นสาวม้งขาว ปัจจุบันพ่อเสียชีวิตแล้ว แม่ยังมีชีวิตอยู่ และเป็นหมอยาสมุนไพร ไปมีพี่น้องแม่เดียวกัน 7 คนเป็นชายสามหญิงสี่คน หมู่บ้านขุนวางเริ่มก่อตั้งเมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2508 มีตระกูลหลักๆอยู่ 5 ตระกูล

ตระกูลของไป่เป็นตระกูลดั้งเดิมที่เข้ามาอาศัยอยู่ก่อน ย่าทวดรุ่นแรกๆ เพิ่งตายเมื่ออายุประมาณ 97 ปี ประมาณเกือบห้าปีมาแล้ว รุ่นทวดเล่าว่ากลุ่มแรกๆอพยพมาจากลาว เข้ามาทางเชียงราย แล้วเคลื่อนย้ายมาอยู่ทางเชียงใหม่

หมู่บ้านขุนวางอยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ 85 กิโลเมตร การคมนาคมในฤดูฝนค่อนข้างทุรกันดาร บ้านขุนวางเริ่มจัดระบบการปกครอง และ เลือกตั้ง ผู้ใหญ่บ้านคนแรกในปี พ.ศ. 2510 และได้เริ่มมีการจัดทำสำมะโนครัวในปีถัดไปโดยเริ่มจากประมาณ 30 ครอบครัว หมู่บ้านขุนวางในปัจจุบันมีประชากรอยู่ประมาณ 200 กว่าครอบครัว ปัจจุบันนี้ทุกครอบครัวได้จดทะเบียนสำมะโนครัว และถือสัญชาติไทย

ปี พ.ศ. 2525 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินมายังบ้านขุนวางเป็นครั้งแรก ทรงเห็นว่าบริเวณนี้ยังมีการปลูกพืชเสพติดอยู่มาก จึงควรส่งเสริมการปลูกพืชชนิดอื่นๆ ที่มีรายได้ทัดเทียมหรือดีกว่าปลูกฝิ่น หลังจากนั้นรุ่นปู่ตายายก็เลิกปลูกฝิ่น เปลี่ยนมาปลูกพืชเมืองหนาวในโครงการส่งเสริมด้านเกษตรของโครงการหลวง ในนามของ “ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนวาง” ดำเนินงานภายใต้มูลนิธิโครงการหลวง ดำเนินงานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 ในพื้นที่ 7 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านขุนวาง บ้านโป่งน้อยเก่า บ้านโป่งน้อยใหม่ บ้านห้วยยาว บ้านปากกล้วย บ้านโป่งลมแรง บ้านขุนแม่วาก ซึ่งมีประชากรส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ กะเหรี่ยงและ ม้ง เป้าหมายหลักของงานพัฒนาในพื้นที่บ้านขุนวาง เพื่อลดพื้นที่ปลูกฝิ่นและพัฒนาพืชอื่นที่มีรายได้มาแทนที่ฝิ่น เพื่อให้ชาวบ้านมีพื้นที่ทำกินอย่างถาวรตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่ง ไม่หั่นกลับไปทำไร่เลื่อนลอย หรือบุกรุกทำลายป่า และเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้นับในหมู่บ้าน

นอกจากส่งเสริมปลูกพืชเมืองหนาวแล้ว ยังจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน โดยเฉพาะในช่วงฤดูหนาวจะมีนักท่องเที่ยวขึ้นมาพักที่บ้านพัก หรือ กางเต็นท์พักในบริเวณที่โครงการหลวงจัดให้ โดยจัดการแสดงสาธิตการทอผ้าใยกล้วยง การทำสมุนไพร คำข้าวปัก พิธีมัดมือคู่ขวัญแบบประเพณีม้ง การแสดงของเด็กๆ ในวิถีชีวิตม้ง และรายการสัมผัสธรรมชาติ เช่น การเดินป่า เป็นต้น

เนื่องจากมีโครงการหลวงอยู่ในหมู่บ้าน ปัจจุบันชาวบ้านขุนวางจึงมีอาชีพหลัก คือ ปลูกดอกเบญจมาศ ดอกคาร์เนชั่น และ ปลูกพืชผักเมืองหนาวเสริม เช่น บล๊อคโคลี สลัดแก้ว ผักกาดฮ่องเต้ เป็นต้น เมื่อเปรียบเทียบกับการทำไร่หมุนเวียน ที่ต้องหมุนเวียนไปเรื่อยๆ ในรอบสองสามปี และปัจจุบันไม่มีพื้นที่ในการหมุนเวียนที่พอเพียงตามจำเป็น การทำสวนดอกไม้ไม่จำเป็นต้องย้ายที่ปลูก สามารถทำติดต่อกันในพื้นที่เดิมได้หลายปีต่อเนื่องกันไป แต่จำเป็นต้องมีค่าใช้จ่ายในเรื่อง ค่าไฟฟ้า ปุ๋ย และยา การปลูกดอกไม้ถ้าเทียบกับการปลูกกะหล่ำ การปลูกกะหล่ำได้เงินน้อยกว่าปลูกดอกไม้ และใช้เวลาในการดูแลเพื่อให้เกิดผลผลิตนานกว่า การปลูกดอกไม้จะค่อยๆทยอยปลูก

หมุนเวียนกันไป เพื่อให้มีการหมุนเวียนด้านการเงิน ดอกไม้ที่ได้บางส่วนก็ส่งโครงการหลวง บางส่วนก็ขายส่งให้พ่อค้าคนกลางในหมู่บ้าน นำมาส่งต่อที่ตัวเมืองเชียงใหม่ ชาวบ้านจึงหันมาปลูก ดอกไม้เป็นอาชีพหลัก รายได้จากสวนดอกไม้ก็เอาไปหาซื้อข้าวจากหมู่บ้านกะเหรี่ยงมาเก็บไว้กิน ตลอดปี หรือบางครั้งก็ลงไปหาเช่าที่นาในตัวเมืองข้างล่าง ทำกันเองในสมาชิกครอบครัวเพื่อ มีข้าวเก็บไว้กิน

ในหมู่บ้านขุนวางมีโรงเรียนหลวงพัฒนาบ้านขุนวาง เปิดสอนจากระดับอนุบาล ถึงชั้น ประถมปีที่ 6 ไปเคยเป็นนักเรียนรุ่นแรกของโรงเรียน ปัจจุบันมีครูมั่ง 3 คน เป็นชาย 2 คน หญิง 1 คน หลังจากจบระดับชั้นประถมแล้ว เด็กและเยาวชนในปัจจุบันก็จะออกไปเรียนต่อในตัวอำเภอ หรือบางคนก็เข้ามาหางานทำและเรียนการศึกษานอกระบบ (กศน.) ต่อเนื่องไปด้วย

ชาวม้งบ้านขุนวางนับถือศาสนาพุทธที่ยังผสมผสานกับประเพณีเดิม ประมาณครึ่งหนึ่งของ หมู่บ้าน มีพระธรรมจาริกไปจำวัดพักที่อาศรมและออกเยี่ยมเยียนชาวบ้าน และมีกลุ่มคริสตชนหลัก อยู่ 2 กลุ่ม คือกลุ่มสหกิจคริสตจักรสัมพันธ์ (แบปติสต์) และ กลุ่มคริสตจักรวันเสาร์ (เซเวนเดย์ แอดเวนติส) ซึ่งมีโบสถ์เล็กๆในหมู่บ้านและมีโบสถ์ใหญ่ที่ตัวอำเภอแม่วาง ถึงจะนับถือศาสนา ต่างกันแต่ทุกคนก็ดำเนินชีวิตผูกพันกับประเพณีวัฒนธรรมม้งอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติตาม กฎเหล็กของม้ง ที่ไม่ให้คนแซ่เดียวกันแต่งงานกัน แม้จะเปลี่ยนไปนับถือศาสนาอื่นไม่ว่าจะเป็น คริสต์หรือพุทธก็แต่งงานไม่ได้

3.2 จากบ้านเกิดเข้าสู่การใช้ชีวิตในเมือง

ไปเป็นเด็กแรกที่ได้เรียนหนังสือในโรงเรียนของหมู่บ้านจนจบ ป. 4 และเป็นเยาวชน หญิงคนแรกที่ย้ายจากหมู่บ้าน หลังจากเรียนจบชั้น ป.4 ได้เข้ามารับการฝึกอบรมอาชีพตัดเย็บ เสื้อผ้าที่บ้านมารีนาในปี พ.ศ.2524 เมื่ออายุได้ 16 ปี แม่ของไปติดต่อให้ไปเรียนตัดเย็บเสื้อผ้าที่บ้าน มารีนา เนื่องจากไปมีพี่สาวคนโตแต่งงานกับครูคำสอนม้ง(ครูสอนศาสนา) ซึ่งแนะนำให้ไปไป เรียนที่บ้านมารีนา ครูคำสอนม้งซึ่งเป็นพี่เขย ทำงานอยู่กับคุณพ่อแฮรี่ (เป็นบาทหลวงชาวอเมริกัน คณะพระมหาไถ่ เริ่มทำงานกับชาวม้งตั้งแต่สมัยอยู่ในลาวและตามมาอยู่ในไทยหลายสิบปี เป็นผู้ ก่อตั้งศูนย์ม้งคาทอลิกในเชียงใหม่ ปัจจุบันมรณภาพแล้ว) พ่อแม่ยินดีส่งลูกสาวออกไปเรียนต่อที่ บ้านมารีนา เพราะว่ามีซิสเตอร์ช่วยดูแล หากไม่ไปอยู่กับซิสเตอร์พ่อกับแม่คงไม่ให้ไปไหน พี่เขยก็ รับรอง เวลากลับบ้านปิดเทอมก็เล่าความเป็นอยู่ให้ทางบ้านฟัง

ไปเป็นเยาวชนหญิงม้งรุ่นแรกๆ เป็นอันดับที่สี่ของเยาวชนหญิงม้งของบ้านมารีนา ช่วง ระยะเวลาสองปีที่ไปรับการฝึกอบรมที่บ้านมารีนา นอกจากมีโอกาสดูรับความรู้ทักษะการตัดเย็บ เสื้อผ้า การประกอบอาหาร ไปยังได้เรียนรู้เรื่องสังคม สุขภาพ อนามัย และการใช้ชีวิตร่วมกับเพื่อน

เยาวชนที่มาจากหมู่บ้านต่างๆมาอยู่ร่วมกันหลายเผ่าพันธุ์และมีความแตกต่างกัน ช่วงเป็นเยาวชนหญิงอยู่บ้านมารีนาไม่ได้ออกไปไหน นอกจากไปตลาดกับป้าแม่ครัว กลุ่มเยาวชนมั่งที่เรียนมารีนา มีพรณา สุมาลี และไป สามคนที่เป็นมั่ง ส่วนใหญ่เป็นคนเมืองหรือคนพื้นราบ สมัยนั้นซิสเตอร์เซ(มาเรีย โคเซ)ชาวสเปนเป็นอธิการบ้านและดูแลห้องเย็บ รุ่งไปยังมี วิไล (ปกากะญอ) นววรรณ (ลัวะ) อนงค์ ดอกไม้คอย (ปกากะญอ)

ไปเล่าย้อนไปถึงช่วงเวลาที่รับการอบรมฝึกฝนทักษะฝีมือด้านการตัดเย็บเสื้อผ้าที่บ้านมารีนา “สมัยหนูเรียน ซิสเตอร์จะบอกว่า ผู้หญิงจะมีฝีมือด้านตัดเย็บและปัก การสร้างแบบ และเย็บเสื้อ สำหรับเราดูง่ายเพราะมั่งเย็บเสื้อใช้เอง การต่อแขนยากสำหรับปกากะญอ เพราะปกากะญอทอดผ้าเป็นผืนแล้วนำมาต่อกัน เรื่องงานปักที่เรียนเสริมก็ง่ายสำหรับเรา เพราะเราปักเป็นอยู่แล้ว ทำเสร็จ 2-3 ผืน เพื่อนกะเหรี่ยง คนเมืองยังไม่ได้สักผืน ฝึกสอยกระดุม หรือทำงานอื่นๆ พวกเราก็ทำเสร็จก่อน เขาก็ยังทำกันไม่เสร็จ เพราะเขาไม่รู้วิธีเย็บ มั่งเราต้องฝึกปักเย็บเป็นตั้งแต่เด็ก เย็บเสื้อมั่งเป็นตัว”

ช่วงไปอยู่ที่บ้านมารีนา จะมีโอกาสรับงานด้านปักเป็นการหารายได้เสริมเป็นค่าใช้จ่ายส่วนตัว เพราะมีทักษะด้านนี้อยู่แล้ว “สมัยหนูเรียนที่มารีนา มีคนเอาผ้าจากข้างนอกมาให้ปัก เช่นผ้าเช็ดหน้า สำหรับหนูวันหนึ่งปักได้ 15 ผืน ตอนนั้นหนูจำไม่ได้ว่าราคาผืนละเท่าไร ประมาณ 5-10 บาทไม่รู้ พรณา เพื่อนสาวมั่งนี้ขยันมาก ซิสเตอร์เคยบอกว่าบ้านมารีนามีผีเห็นประตูเปิดแต่ไม่เห็นตัว เพราะช่วงกลางคืนพวกเราสาวมั่งจะแอบออกจากห้องนอนมาปักสอยผ้าเช็ดหน้าที่ระเบียงเปิดประตูแล้วค่อยๆแอบมานั่งปักที่ระเบียง ประมาณตี 3 ตี 4 จะลุกขึ้นกัน แล้ว ออกมานั่งปักที่ระเบียงตี 3 ขึ้น 2 เพราะช่วงสามทุ่มครึ่งซิสเตอร์จะบังคับทุกคนให้เข้านอน เพื่อนๆเข้านอนแล้วหนูก็แอบลุกขึ้นมาปักได้กันคืนละ 2-3 ผืน แล้วถึงจะเข้านอน มันไม่ยากสำหรับหนู สำหรับเพื่อนกะเหรี่ยง กับคนเมืองจะปักแต่ละครั้ง เห็นเขาพยายาม ดูนั่นยากลำบากมากเลย ดูแล้วสงสารเพื่อนๆ มั่งปักลายหอยเย็บเศษผ้าชิ้นเล็กๆยากมาก”

ไปมีความเห็นเกี่ยวกับเด็กรุ่นหลังว่า “เด็กสาวมั่งรุ่นหลังทำไม่ได้แล้ว หลังจากรุ่นหนูไปก็ไม่ค่อยมีแล้ว อาจจะมีบ้างแต่น้อย สมัยนี้มีแค่หาเงินแล้วก็ซื้อจากโรงงาน ช่วงหลังชุดผู้หญิงมั่งก็ปรับเยอะ แฟชั่นส่วนใหญ่ของชุดมั่งมาจากบ้านเจ๊กน้อย จ.เพชรบูรณ์ แต่หนูไม่ชอบหนูชอบชุดมั่งธรรมดา แบบมั่ง แต่ว่าเปลี่ยนแค่การปักลาย” ผู้ศึกษาสังเกตเห็นจากการไปเยี่ยมไปที่หมู่บ้าน เกือบทุกวันทั้งแม่ของไปและตัวไปเองจะแต่งชุดมั่งชาวเป็นปกติในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะอยู่บ้านหรือออกไปทำสวน แต่ไปจะใช้ผ้าถุงบ้างเฉพาะช่วงที่อยู่ในบ้านเท่านั้น

เมื่อเรียนจบหลักสูตรสองปีของช่างตัดเย็บของบ้านมารีนา ไปได้ทำงานที่ร้านในตัวเมืองเชียงใหม่ได้ไม่กี่เดือน ก็กลับไปเย็บผ้าอยู่บ้านกับแม่ ชาวบ้านเอาผ้ามาเย็บ เย็บเสื้อมั่ง ตัดเสื้อแบบ

พื้นเมือง แล้วแต่งลายม้ง ไปให้เหตุผลที่กลับมาอยู่บ้านว่า “หนูคิดว่าชีวิตที่เป็นเจ้าเป็นนายคน ไม่มีความสุข หนูอยู่กับสามี ทำไร่ทำสวนอยู่กินด้วยกันตลอด มีความสุขที่สุด รับราชการทำงานเอาหน้าเอาตา เฮ้อ...ไม่มีความสุข เงินมีแต่ไม่มีเพื่อน ไม่มีเงินไม่ต้องแปะเชื้อเหล้า ซื้อหามาเลี้ยงเขา หนูไม่ชอบแบบนี้”

ไปชอบชีวิตที่เป็นอิสระ และเลือกใช้ชีวิตบนคอกขุนวาง เบื่อชีวิตในเมืองที่ต้องพึ่งพาเงิน และทำงานแข่งกับเวลา ไปเล่าถึงชีวิตตอนอยู่ในเมืองว่า “อยู่ในเมืองอะไรก็ต้องซื้อ อยู่ในหมู่บ้านไปไหนมาไหนไม่เสียเงิน อยู่ในเมืองต้องทำงานแข่งกับเวลา ไม่มีเวลาเป็นส่วนตัว อยู่บนคอกมีเวลาและเป็นนายของตัวเอง เป็นลูกจ้างของตัวเอง” ไปเล่าว่าสมัยเป็นเด็กจะมีความสุขมาก เพราะชีวิตมีอิสระ ไปจะติดตามพ่อแม่ไปทำไร่ทำสวน หาพืชผักกินตามธรรมชาติ ไม่มีการเอารัดเอาเปรียบ มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน สมัยนี้มีการชิงดีชิงเด่นเอาเปรียบกันมากขึ้น ยิ่งฉลาดยิ่งเอาเปรียบ

3.3 ไปในฐานะภรรยา และสะใภ้

ไปแต่งงานตามประเพณีม้งที่เปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์นิกายเซเวนเดย์แอคเวนติสกับสามี ซึ่งเป็นพ่อหม้ายลูกติด 3 คน สามีเป็นคนบ้านขุนสำใน อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน มาจากตระกูลช่างทำเงิน สามีก็สืบงานด้านนี้และประกอบอาชีพเป็นช่างเงินเช่นกัน โดยรับจ้างต่อสายเข็มขัด ล้างเงิน สายคล้องคอ เงินแถบ สามีเคยเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

หลังจากไปจบจากมารีนามาช่วยพ่อแม่ทำสวนเกือบปี ไปก็ได้รู้จักกับสามี “เขาก็มาเจอและคิดใจเรา เราก็ไม่ได้คิดใจเขาเท่าไร เขาเป็นพ่อหม้าย เราก็บอกว่าไม่สนใจ แต่เขาก็มาติดอกติดใจเรา และคอยเอาอกเอาใจ แต่เราไม่ยอม เขาก็ไม่ยอมเหมือนกัน พอดีเริ่มรู้จักและคุ้นเคยกันบ้าง ก็เลยจำเป็นต้องรับ และเขาก็ลักพาตัว แล้วก็ขอแต่งงาน” ตอนนั้นไปอายุได้ 19 ปี “แฟนอ้อนวอนให้ไปกับเขา ก็เลยจำเป็นไปโดยไม่ได้อุญาตพ่อแม่ ไปโดยจำยอมแต่ไม่ได้ขออนุญาตแต่ผู้หญิงมีส่วนมากก็จะไปลักษณะอย่างนี้ไปสามวันแล้วค่อยกลับมาหาพ่อแม่ มาทำพิธีขอขมาสู่ขอจากพ่อแม่ สมัยหนูพ่อแม่เชื่อผี ฝ่ายชายจะต้องเสียเงิน 5 บาท” ไปไปกับแฟนสามวันแล้วกลับมาทำพิธีขอขมาสู่ขอตามประเพณีม้ง ก่อนที่จะไปอยู่ช่วยงานกับครอบครัวสามีสามเดือน แล้วจึงได้ตัดสินใจโยกย้ายกลับมาอยู่บ้านที่ขุนวางมาทำสวนที่พ่อแม่ของไปแบ่งให้

ในเรื่องสินสอดนี้ในสังคมม้งมีแนวความคิดเรื่องการเอาคืน หรือเป็นสิ่งที่ต้องเรียกร้องเป็นค่าตอบแทนในการเลี้ยงดูลูกสาวของพ่อแม่ ไปเล่าว่า เรื่องค่าสินสอดนี้ สมัยแม่ใช้ 7 บาท ถึงรุ่นลูกลดลง 2 บาท ของอาซึ่งเป็นน้องสาวพ่อขอฝ่ายผู้ชาย 15 บาท เพราะเขาจะแก้แค้นกัน “สูเก็บเฮามาภพออยากได้ลูกสาวของเฮาๆจะเก็บคืน” ต่อมาเขาก็เห็นว่า การแก้แค้นนี้จะแก้แค้นกันไม่มีสิ้นสุด เขาก็เลยตัดสินใจให้ประชุมกัน ตัดสินขอแค่ 4 บาท ทางบ้านของไป เขาก็แก้แค้นกัน อย่างเช่น พ่อ

แม่ไม่ยอมให้ลูกสาวไปด้วย แต่เขาก็มาขอร้อง ตลอดคืนจนรุ่งเช้าเขาก็ไม่ให้ไป ทางฝ่ายเจ้าบ่าวก็บอกว่า “ฉันจะไม่เอาก็ได้ เขาจะกลับละนะ เขาก็หนีกลับบ้าน และบอกกับสาว บอกว่า “ถ้าเธอจะเอาฉัน เธอต้องหนีตามฉันไปนะ ถ้าเธอไม่ไปฉันก็จะไม่เอาเธอแล้ว” ต่างฝ่ายก็ทิ้งกันไม่ได้ทิ้งเขารักกันนานแล้ว ลูกสาวก็เลยหนีตามเขาไป ไม่กลับมาบ้านอีกเลย พ่อแม่ก็เลยเสียหน้า ไม่ได้เงินสักบาท เรียกเรื่องมากเกินไป เขาก็ไม่จ่ายแล้ว เขาก็จะกลับไป ลูกสาวตัวเองก็หนีตามเขาไป เรียกเรื่องอะไรก็ได้แล้ว” บางครั้งเขาก็เสนอเป็นเงิน 8,000 บาทขึ้นไปถึง 12,000 - 20,000 บาท ถ้าคนที่เขาอยากได้สตาฟเป็นแท่ง (ฮาง) จะไม่เอาสตาฟเป็นเบงค์ ก็จำเป็นไปหามาให้ จะเอาเป็นเหรียญก็จำเป็นต้องเสาะหามาให้ แต่ก่อนเขาจะเก็บสตาฟเหรียญปี 33 เหรียญ เป็น 1 ฮาง แท่งเงินฮางหนึ่งแท่งในปัจจุบันคิดเป็นเงินประมาณฮางละ 8,000 กว่าบาทถึง 9,000 บาท

แต่กรณีของแม่ของไป เป็นกรณีที่ถูกลักพาตัวตามประเพณีเดิมของสังคมแม่ของไปเล่าให้ฟังถึงตอนที่สามมีมาทำพิธีลักตัวเพื่อจะมาขอร้อง ไปเป็นภรรยา ตอนนั้นแม่อายุประมาณ 15 ปี สังคมแม่ในสมัยแม่เป็นสาวก็ไม่มีโอกาสไปเรียนหรือออกไปนอกหมู่บ้าน ดังนั้นหญิงชายก็จะแต่งงานตั้งแต่เริ่มเป็นวัยรุ่น แม่ของไปเล่าให้ฟังเกี่ยวกับประสบการณ์ที่แม่ถูกลักตัวไปตามธรรมเนียมประเพณีของม้ง ซึ่งเป็นขั้นตอนอีกรูปแบบหนึ่งเพื่อเตรียมไปสู่ขอสาวที่หนุ่มแอบชอบมาแต่งงาน แม่เล่าให้ฟังโดยใช้คำเมืองสำเนียงม้ง “ป้อของไปกับเพื่อน เป็นมาลักแม่ไป มีผู้ชายมาช่วย 3-4 คน มาเปื้อะแม่วิ่งไป ช่วยกันเปลี่ยนกันแบกแม่ไป จนถึงบ้านของพ่อไป แต่ก่อนใช้วิธีนี้เป็นส่วนใหญ่ แม่เคยพูดคุยกันกับป้อบ้างเพราะบ้านอยู่ไม่ไกลกัน ห่างกันสักเกือบสองกิโล เขามาเฝ้าเป็นเตื่อ ก็เริ่มรู้จักกันสักหน่อย พอจะมาอุ้มจริงๆแม่ก็ไป เขาก็เลยมาลักเอาแม่ไป เขามาหลอกตอนที่เรายู่บ้าน มาหลอกว่าพี่คนหนึ่งให้ไปเฝ้าหา พอเตรียมตัวจะออกจากบ้านเพื่อ ไปเยี่ยมพี่คนนั้น แล้วก็เลยถูกเขามาลักแม่ไป”

หลังจากนั้น 3 วัน ก็ให้คนซึ่งเป็นผู้ใหญ่ตัวแทนจากตระกูลทางพ่อของไป มาแจ้งให้พ่อแม่ของแม่ไปทราบว่าเขาตัวไปแล้วไม่ต้องห่วง สมัยนั้นถ้าจะใช้วิธีลักพาตัวแบบนี้ พ่อแม่ฝ่ายชายต้องรู้ก่อน โดยฝ่ายผู้ชายจะบอกพ่อแม่ของเขาวว่า วันนี้จะไปหาเรื่อง พ่อแม่ก็ถามว่าจะเอาใคร ฝ่ายชายก็จะบอกว่าเอาลูกสาวของคนนี้ หากพ่อแม่เห็นดีด้วย ก็ให้ลูกชายมาลักตัวว่าที่ลูกสะใภ้ไป พอลักไปแล้วก็ส่งผู้ใหญ่ทางฝ่ายชาย ซึ่งเป็นเครือญาติทางฝ่ายชายมาแจ้งให้พ่อแม่ฝ่ายหญิงทราบว่า ไม่ต้องไปตามหาแล้วนะและจะส่งตัวแทนมาขอร้องตามพิธีประเพณีม้ง

สังคมม้งตอนแม่ของไปยังเป็นสาวนั้น ลูกสาวบางคนถูกลักพาตัวไปอยู่บ้านผู้ชายก่อนสามวันแบบแม่ของไป บางรายก็ตกลงกันดีหากผู้ชายชอบ เพื่อนชายมาช่วยแบกไปจนถึงบ้าน หากเป็นสมัยนี้หากผู้หญิงไม่ตกลงปลงใจด้วยไปแจ้งตำรวจผู้ชายก็ต้องโดนจับแน่ ไปเองก็ได้ยินข่าวดังของศิษย์เก่ามารีนาคคนหนึ่งที่เป็นสาวม้ง คือเรื่องของมาย (กรณีศึกษาของผู้เขียนเช่นกัน) ที่ถูกใช้วิธี

ลักพาที่เจ้าสาวแบบแม่ของไป เหตุเกิดในตัวเมืองเชียงใหม่หลังพิธีมิสซาว์นอาทิตย์ที่หน้าโบสถ์พระหฤทัย โดยฝ่ายผู้ชายมั้งหลอกให้ขึ้นรถปิกอัพ ใช้วิธีเบกเหมือนแต่ก่อนไม่ได้ ต้องใช้พาหนะร่วมสมัย โดยมีเพื่อนของว่าที่เจ้าสาวขึ้นรถไปด้วยอีกสองคน แล้วพาไปที่บ้านของพ่อแม่ฝ่ายชายในตัวเมืองเชียงใหม่ ไปบอกว่า “ข่านี้เข้าหุหนุ เป็นข่าดังไปทั่วคอย”

นอกจากนี้ สมัยก่อนก็ยังมีอีกวิธีหนึ่งแม่ของไปเล่าให้ฟังว่า หากหนุ่มสาวชอบพอกัน หนุ่มจะใช้ร่มกันแดดเอาผ้ามาผูกแล้วแขวนไว้ที่ประตูบ้านฝ่ายหญิง ถือว่าเป็นพิธีตามปกติ ไม่ใช่วิธีลักพาตัวผู้หญิงไป แต่ฝ่ายชายต้องแต่งกลอนล่านาสดร้องไปเรื่อยๆ ขอร้องพ่อแม่ฝ่ายหญิงจนกว่าจะพอใจ และจะเปิดประตูบ้านให้ สมัยที่พ่อของไปมาทำพิธีสู่ขอแม่ ต้องเสียสินสอดให้ครอบครัวพ่อแม่ คิดเป็นเงินสงจำนวน 10 แท่ง (สมัยนั้นเงินสง 15 แท่ง ถือว่าเป็นสินสอดที่สูงที่สุด) เพราะส่วนมากครอบครัวฝ่ายหญิงอาจจะเรียกเอาค่าสินสอด ประมาณ 7-8 แท่ง ถึง 12 แท่ง รุ่นแม่ของไปได้สินสอด 10 สง พ่อมาถึงรุ่นไปเหลือประมาณ 5 สง

ในงานแต่งงานของมั้งบางกรณีฝ่ายเจ้าบ่าวเรียกร้องเพื่อนผู้หญิงโสดและบริสุทธิ์ทางฝ่ายเจ้าสาวมาเป็นแม่ครัวในงานแต่งงาน “ต้องการสาวบริสุทธิ์ไปช่วยทำอาหาร เขาจะให้คนที่เริ่มต้นทำอาหารนั้นสาวโสดเริ่มก่อน แต่งงานแต่งงานแม่หม้าย คนที่มีสามีจะเป็นผู้ช่วย แต่ผู้ที่รับตำแหน่งหลักเขาจะไม่เอา ขึ้นอยู่กับญาติผู้หญิงเรียกร้อง ถ้าไปช่วยทำกับข้าวให้คนตายจะเอาแม่หม้าย” ไปเล่าว่าหลังจากที่เปลี่ยนเป็นคริสต์แล้ว “แต่ถ้าเป็นกลุ่มเซเวนเดย์ของหนู เดียวนี้เขาก็จะไม่ทำอย่างนั้น เขาจะช่วยกันทำช่วยกันกิน กรณีไปเตรียมแต่งงานลูกชายคนโตไปเป็นกลุ่ม ช่วยกันทำคนละไม้คนละมือ” ลูกชายคนโตของไปเพิ่งแต่งงานไปเมื่อปลายปีที่แล้ว “เด็กสมัยนี้หุงข้าวไม่เป็น เขาไม่หุงข้าวอย่างเราใส่หม้อไฟฟ้าแล้วก็กด แต่เป็นกระทะเบ้อเรอเลย หุงข้าวบางครั้งก็หลายลิตรทำไม่เป็น นี่ไม่สุข แต่สมัยหนูตั้งแต่เด็ก อยู่กับพ่อแม่ อยู่ในครอบครัวหลายคน ต้องนั่งในไห ในกระทะ มาตลอด ลูกชายบอกว่าเดี๋ยวนี้ทำอะไร ไม่ค่อยเป็นแล้ว ถ้าทำจริงๆทำได้ แต่จะให้ทำตลอดก็ไม่มีเวลา ปัจจุบันจะหุงหม้อไฟฟ้าเพราะสะดวกสบาย”

ไปอาจจะเป็กรณีพิเศษที่แต่งงานแล้วไปอยู่กับครอบครัวทางสามีไม่นานก็กลับมาปักหลักอยู่ที่บ้านเกิด “แต่งงานไปอยู่ได้ 3 เดือนกับพ่อแม่ของเขาไปอยู่ที่บ้านชุมชน อ.แม่แตง เป็นที่ราบ เพราะพ่อแม่สามีย้ายจากปาย มาอยู่ข้างล่าง อยู่ใกล้แม่มาลัย ห่างจากแม่มาลัยไปแค่ 10 กม. ไปอยู่ได้ 3 เดือนไม่ค่อยมีอะไรทำไปเก็บหม่อนไหม พ่อเด็กไปปลูกไว้ 7 ไร่ปลูกเองไหมฝ่ายหลังขายเสร็จแล้วไม่มีอะไรทำ พ่อดีเข้าช่วงหน้าแล้ง เลยพากันกลับไปช่วยปลูกกะหล่ำ ปลูกมะเขือส้มกับพ่อแม่ของไปที่เม่วาง พ่อมาอยู่ทางนี้พ่อแม่ก็แบ่งไร่แบ่งสวนให้ นำไปปลูกบ๊วย”

ไปเล่าถึงสามีที่เป็นพ่อหม้ายมาก่อน “ปกติมั้งจะให้ที่นากับลูกชาย ช่วงที่หนูยังไม่ได้ไปอยู่กับเขา เขาก็แยกครอบครัวจากพ่อแม่ เพราะเขาเคยแต่งงานก่อนแล้ว และเขาก็เลิกกันแล้ว เขาก็

กลับไปอยู่กับพ่อแม่ ไม่ทำอะไร พ่อแต่งงานกันเขาก็แยกมาอยู่กับหนู แล้วก็ปลูกพืชปลูกผักสารพัด อย่าง ปลูกข้าว ปลูกบวบเต็มสวน ก็เลยไม่กลับไปทางครอบครัวของสามี ก็มาอยู่ด้วยกันทางนี้” ไปได้พบกับสามีเมื่อครั้งที่สามีมาเที่ยวที่หมู่บ้าน และแต่งงานเมื่ออายุ 19 ปี สามีนับถือศาสนาคริสต์อยู่ กลุ่มคริสตจักรวันเสาร์หรือเซเวนเดย์ แอดเวนติส และทานอาหารมังสวิรัต ไปจึงตัดสินใจเปลี่ยนจากนับถือผีมานับถือศาสนาเดียวกับสามีจนถึงทุกวันนี้ ตอนที่ไปแต่งงาน ครอบครัวของไปยังนับถือประเพณีเดิมอยู่ เวลาทำพิธีแต่งงานก็กลับมาทำพิธีเดิมกับพ่อแม่ของไป เวลากลับไปอยู่กับสามีก็ไปเชื่อพระเจ้าในมัสการพระเจ้า กลับมาอยู่ขุนวางจนมีลูก 2 คน ทางพ่อแม่ฝ่ายไปก็มาเชื่อพระเจ้า “แต่เขาก็ไม่ได้เชื่อพระเจ้าที่แท้จริง หลงไปเชื่อกับพวกที่เชื่อพระเจ้าไม่จริงหลงเชื่อคนอื่น ไปเข้ากับคริสตจักรอีกกลุ่มหนึ่งทั้งครอบครัวพ่อแม่และครอบครัวของพี่ชาย เรียกว่ากลุ่มร่วมมือกัน ไม่ทราบว่าเป็นอย่างไร มันมีหลายนิกาย เราไม่สนใจ เรื่องของเขา”

3.4 ไปในบทบาท “แม่”

การเตรียมตัวเป็นแม่ในชีวิตของไป “เราต้องศึกษาเรื่องการเอาอกเอาใจ การทำอาหาร ทำความสะอาด ซักเสื้อผ้า ต้องเอาใจใส่ดูแลสามี ดูแลครอบครัวของเขา และลูกคิดทั้งสองคนของสามีด้วย” หลังจากนั้นเริ่มมีลูกชายคนโตของตัวเอง ห่างกันปีกว่า อีกปีกว่า ก็มีอีกสองคน ไปไปคลอดลูก ที่โรงพยาบาลเพียงแค่ 2 คน คือลูกชายคนที่ 3 และคนสุดท้าย เพราะช่วงนั้นพ่อเด็กไม่อยู่บ้าน ส่วนลูกคนอื่นๆ เกิดที่บ้าน สามีช่วยทำคลอด “ช่วงนั้นเรายังสาว แข็งแรง มีจิตใจละมุนละไม ยังชอบเลี้ยงดูเด็ก ดูแลอย่างดี สามีเป็นคนใจดี พิถีพิถันช่วยกันเลี้ยงลูก ตอนนั้นมีความสุข ก็ทำสวนดอกไม้ ไปไหนก็เอาลูกไปด้วยทั้งหมด ไปสวนก็เอาไปด้วย สามีจะไปไหนก็ส่งลูกไปสวนก่อนแล้วค่อยไปทำธุระ” ตอนที่มียุทธสองคนไปคนเดียวได้อยู่ พอมียุทธคนที่สาม ไปคนเดียวไม่ไหว พ่อต้องทยอยส่ง ช่วงนั้นเหนื่อย มัดติดหลังหนึ่งคน มัดติดหน้าอกอีกหนึ่งคน สะพายกระเป๋าเสื้อผ้า ลูกๆเอาไปเปลี่ยนที่สวนตอนที่มียุทธคนที่สี่ อายุ 2 ขวบ ก็จึงมือเดิน “แต่เด็กคอยขี้แย ไม่ร้องไห้ ไม่เหมือนคนพื้นราบ เดียวก็ป่วย เดียวก็อแงร้องไห้ แต่ลูกๆไม่เป็นอย่างนั้น สมบูรณ์แข็งแรง ไปสวนก็ไร่ร้าง มาบ้านก็ไร่ร้าง พอไปสวนก็เอาเปลไปแหว่งให้ลูกนอน เราก็ไปทำสวน ปล่อยให้ลูกสามคนเล่นด้วยกัน ลูกตัวเล็กก็นอน คนพี่ก็เฝ้าน้อง เราทำสวน 2-3 ชั่วโมง เขาก็ไม่เล่นไม่ตีกัน พอลูกร้องหิวนมก็มาให้นมลูก พอเที่ยงก็มาทำกับข้าวกินกัน”

“เด็กๆจะเริ่มหย่านมแม่ตามความเหมาะสมของแต่ละคน กว่าจะเกิดลูกคนถัดไปก็ประมาณปีกว่า แต่ลูกคนที่สาม 10 เดือนก็หย่านมแล้ว ลิ่นเป็นผ้า เขาคนคนเดียว หยุดกินเอง เขาคงจะคิดว่าเจ็บลิ่นเพราะกินนม เลยหยุดกิน เขาไม่ชอบอยู่กับแม่ พ่อไปไหนไปด้วย คิดพ่อ นอนก็นอนกับพ่อ ตอนนี้มีลูก 3 คนก็คิดว่าจะทำหมัน ไปคลอดลูกคนที่สาม วันที่ 30 ธันวาคม สิ้นปีพอดี

ปิดหลายวัน ตั้งแต่ 31 ธันวาคม ถึง 5 มกราคม กว่าเราจะเปิดโรงพยาบาล มันนานเกินไป ก็เลยกลับบ้านก่อน พอดีสามีก็ไม่อยากให้เรา พ่อกับแม่สามีก็ไม่อยากให้เรา ทางแม่เราก็ไม่อยากให้เรา ก็เลยยังไม่ทำ รอได้อีก 6 ปี ก็เกิดลูกคนที่สี่ มีติดกันอีก 4 คน ได้ลูก 7 คน ก็หยุดไปอีกเกือบจะ 10 ปี ลูกคนสุดท้ายก็หลงมาเกิด เลยเป็น 8 คน คนที่เจ็ดห่างกับคนที่แปด ห่างกัน 8 ปีกว่า แม่ก็สุขภาพแข็งแรงดี คนสุดท้ายคนที่ 8 ปัจจุบันอายุ 5 ปี” ตอนคลอดลูกคนสุดท้าย ไปอายุประมาณ 42 ปี

หลังจากแต่งงาน สามีของไปย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านขุนวาง ไปจึงยังอาศัยในหมู่บ้านเกิดของตนเอง ใกล้ๆ กับบ้านของแม่ไปที่ยังมีชีวิตอยู่ และ ไม่ได้ย้ายไปอยู่กับครอบครัวสามีทางเมืองปาย ซึ่งตามประเพณีม้งเมื่อแต่งงานแล้วผู้หญิงจะต้องย้ายไปอยู่กับครอบครัวของสามี เนื่องจากสามีของไปนับถือศาสนาคริสต์ จึงไม่ได้ถือปฏิบัติตามประเพณีม้งอย่างเคร่งครัด ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้ชีวิต และบทบาทของไปในฐานะเมีย และ ลูกสะใภ้ที่ต้องอยู่กับครอบครัวของสามีแตกต่างจากผู้หญิงม้งโดยทั่วไป

นอกจากนี้ หลังจากแต่งงานสามีของไปยังให้โอกาสไปเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆนอกหมู่บ้าน โดยที่สามีเข้ามาช่วยรับผิดชอบดูแลลูก และ ทดแทนบทบาทหน้าที่ในครัวเรือนในการผลิตซ้ำ (reproduction) ของภรรยา ทำให้ไปได้เข้าร่วมรับการอบรมกับสมาคมต่างๆ ไปเคยเข้าร่วมประชุมสัมมนาเรื่องกฎหมายชาวบ้าน เรื่องสิ่งแวดล้อม เป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านขององค์กรเอกชนเกี่ยวกับการส่งเสริมความรู้ทางด้านสิทธิมนุษยชน และ มีโอกาสร่วมทัศนศึกษากับกลุ่มแม่บ้านในที่ต่างๆ นอกจากนี้ไปยังได้รับเลือกให้เป็นประธานกลุ่มแม่บ้านขุนวาง 2 สมัย

ไปเคยเป็นหัวเรือใหญ่ของกลุ่มสตรีหมู่บ้านบ้านขุนวาง “ หนูเป็นประธานกลุ่มสตรี 2 สมัย ช่วงที่มีลูกคนที่ 3-5 เป็นเลขากี 2-3 สมัย เหนื่อย กลุ่มตั้งมานานแล้ว เหนื่อยเพราะเขาไม่ค่อยรู้อะไรเลย อะไรๆก็เราคนเดียว ตอนหลังๆมาหนูมาปฏิรูปเรื่องงานของพระเจ้า หนูก็ไม่สนใจเขา ลาออกมารับใช้พระเจ้าอย่างเดียว จะไม่รับใช้นุญย์ ถ้าเรารับใช้พระเจ้าด้วย ใช้นุญย์ด้วย มันจะไม่เป็นไปตามที่พระเจ้าสอนบอก ทำตามจิตใญ่ของนุญย์ต้องการ ก็จะไม่ทำตามที่พระเจ้าต้องการ ทำตามพระเจ้าต้องการ นุญย์ก็จะไม่ต้องการ กิจกรรมกลุ่มก็ทำสมุนไพร พัฒนากลุ่มหมู่บ้าน พัฒนากลุ่มสตรี เอาประสบการณ์จากบ้านมารีนาพัฒนาอีกที สิ่งที่ได้มาจากบ้านมารีนา ดัดเย็บเสื้อผ้า ทำครุฑหมอน หมอสมุนไพร ทุกวันนี้เขายังต้องการให้ทำอยู่ แต่หนูไม่ค่อยอยู่บ้าน เขาจะให้เวลาทุกวันอังคารช่วงบ่ายๆ ก็จะให้หนูไปสอนพวกเขา เขาก็ถ่ายภาพ เวลาไปสอนไปทำ มันก็ได้ประโยชน์ เพราะว่าพ่อแม่ป่วย เด็กป่วย ก็เอาสมุนไพร ไปปลูก เด็กก็เรียนได้ เอาไปปฏิบัติ ปลูกฝังเองได้ เพราะเมื่อตายเราเอาไปไม่ได้ เป็นการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ด้านสุขภาพ เวลาเราไปสอนเขาก็เอาพระเจ้าไปเล่าสอนก่อน ความดีของพระเจ้า เรื่องสมุนไพรก็สอนทีหลัง ก่อนจะจบเราก็อธิษฐานก่อน เล่าเรื่องพระเจ้าให้พวกเขาฟัง ทำให้เด็กๆเขาสนใจมาก เห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี ได้รับใช้พระเจ้าได้

ประโยชน์ในชีวิตประจำวันด้วย” จะเห็นว่าไปจะสอดแทรกความเชื่อในพระเจ้าของเธอในทุกโอกาสที่ได้ร่วมกิจกรรมในชุมชน

ไปเป็นประธานกลุ่มสตรีวาระละ 2 ปี เป็นกลุ่มใหญ่มีสมาชิกทั้งหมู่บ้านเป็นร้อยๆ “แต่สมัยหนูเขาจะรวมเป็นกลุ่มจริง เวลาจะทำอะไรจะไปเป็นกลุ่ม เวลาเรียนก็จะเรียนด้วยกันเป็นกลุ่ม แม่หนูเขาเป็นหมอสุนไพร หนูก็จะรู้เรื่องสุมไพรเยอะ เวลาเราไปปลูกเป็นสวนสุมไพร เขาก็จะไป พากันไปเรียน สนใจกันเยอะมาก เขาก็จะไปช่วยกันเป็นกลุ่ม หลังจากหนูออกมาหนูก็ไม่ร่วมกับเขาแล้ว เขาก็แตกพรรค แตกพวก แตกกลุ่มกัน ไปรักษาแต่ไม่รู้จักใช้ยา เสียเวลาไปเปล่าๆ เราต้องการอะไรก็ได้หมด เดียวนี้ประธานไม่รู้อะไรสักอย่าง บางวันก็ไปเอาหญ้า บางวันก็ไปเอายา สุมไพรนี่เป็นต้นอย่างไรก็ไม่รู้ ไม่รู้อะไรสักอย่าง แตกพรรคแตกพวก ช่วงนั้นหนูก็ไม่มีเวลา ไม่อยู่ หนูก็ออกไปประกาศออกไปรับใช้พระเจ้า ไปค้าขายยาสุมไพร ไปช่วยชาวบ้าน ไม่ค่อยได้อยู่บ้าน สามีกก็ออกไปด้วยกันตลอด ลูกๆ เด็กๆ ก็เอาไปด้วย ลูกที่โตแล้วก็อยู่กันเองช่วยเหลือตัวเองได้”

ช่วงที่เป็นประธานแม่บ้านก็ต้องออกไปประชุม ไปงาน สามีต้องเป็นคนเฝ้าบ้าน “เฝ้าลูก และเฝ้าบ้าน” ช่วงที่สามีเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) “สามีกก็ไป ไปก็ไป บางทีก็ทิ้งบ้านทิ้งลูกไว้ ให้ลูกๆ ที่โตดูแลน้อง”

3.5 การอบรมหล่อหลอมลูกของไปและสามี

พ่อแม่มีสอนลูกชายและลูกสาวคนละแบบ การอบรมดูแลลูกหญิงชายในครอบครัว การแต่งงานไปอยู่กับครอบครัว “ก็เตือนสอนเหมือนกันว่าทำตัวแบบนั้นแบบนี้ ต้องเป็นคนใจดี ต้องเป็นคนใจกว้าง ต้องรักญาติพี่น้องของเขาด้วย รักญาติพี่น้องของเรา พอดีลูกสาวหนูเป็นคนนิสัยเหมือนเด็กๆ ทั้งสามคนเลย เป็นคนดี ไม่สนใจเรื่องผู้ชาย พวกเพื่อนๆ ที่นิสัยไม่ดีเขาก็จะไม่คบ ชอบอ่านหนังสือ และเอาเรื่องพระเจ้าเป็นหลัก เขาก็เลยเป็นคนดี ลูกสาวเคร่งศาสนา เคร่งนิกหนา เขาก็เลยไม่สนใจเรื่องเพื่อนฝูง ใครชวนทำอะไรก็ไม่สนใจ เขามาพูดคุยมาจีบก็โกรธ ไม่สนใจ ก็ดีไปอย่างหนูก็เลยไม่เคียดรื้อน อายุก็ 25 ปีแล้วเราก็ปล่อยเขา เขาจะรักใครชอบใคร ก็เรื่องของเขา แต่เราก็สอนให้เขาต้องดูแลตัวเอง รับผิดชอบตัวเองให้ดี ดูว่าคนที่เราจะรักนั้น เขาจะรักเราว่าจะไปกันตลอดรอดฝั่งไหม ก็ค่อยๆ สอนกันไป ก็รับผิดชอบตัวเองได้แล้ว ตัวเด็กๆ เขาก็สนใจเรื่องเรียนอย่างเดียว เรื่องพระเจ้าอย่างเดียว ดูๆ แล้วก็ภูมิใจ”

สมัยหนูเป็นเด็ก ปู่ย่าทางพ่อก็สอนว่า “ฟังเอานี้ เสาถือผีนะ ไม่ต้องไปหนีตามผู้ชายไปนะ เขาจับมือแล้วก็ต้องเดิน 3 ก้าวนะ จะเลี้ยวจะโตะทางพ่อแม่เขาก็จะเอาสตางค์อย่างเดียว ยกให้เขาไปเลย” วิธีสอนเกมของพ่อแม่รุ่นก่อน สามารถก่อให้เกิดความเกรงกลัวไปก็เช่นกัน “กลัวมาก ไม่กล้าเลย ใครมาพูดด้วยเรากลัวเขาจะหลุมเรา อย่างที่แม่บอกว่า ไม่ว่าวันไหน ใครมาชวนเรา

ไปไหน ก็บอกว่าไม่ไป ขนาดเทศกาลปีใหม่มั้ง สงกรานต์ งานฤดูหนาว หนูก็ไม่ไปจนแต่งงานแล้ว สามีชวนไปเที่ยว หนูบอกว่า หนูมีลูกแล้วก็เลยบอกไปก็ไป ไปเป็นบางครั้ง แต่หนูไม่ชอบเที่ยว แต่เพื่อลูกหนูก็จะไป แต่สำหรับตัวเองจะไม่ไป”

พอไปเข้ามารับบาทของแม่ ก็เห็นความแตกต่างที่เกิดขึ้นในการอบรมกล่อมเกลาลูกๆ ทั้งชายและหญิง ในกรณีของไปลูกชายจะเชื่อฟังไปมากกว่าลูกสาว “ลูกของหนูนี้ รู้ดีกว่าลูกชายจะเชื่อฟังมากกว่าลูกสาว ลูกชายคนโต และลูกคนที่ 3 จะเชื่อฟังแม่ เวลาเรียกชื่อจะวิ่งมาหา เวลาแม่สั่งอะไรทำมันที เขาจะเชื่อฟังดีมาก เราใช้ให้ทำอะไรก็ทำหมด ไม่มีข้ออ้างอะไรทั้งนั้นต้องเริ่มที่ตัวเราก่อน เราต้องคิดในแง่ดีเสมอ ไม่ต้องดูเราต้องสอนดีๆ พุดดีๆ กับเขา แล้วเขาจะทำทันทีที่เขาชอบ ไม่ค่อยดี หรือดูดำ บ่นให้ลูก จะสอนดี พุดดีๆ” ไป เป็นคนอ่อนหวานและรักเด็ก จะทักทายอุ้ม หอม แก้มเด็กทุกคนที่มาเยี่ยม

ไปพุดถึงสามีว่า “สามีจะเป็นคนใจดีรักลูก ไม่ค่อยดี จะดูลูกเท่านั้น เขาเป็นคนใจเย็นรักลูก ไปไหนก็เอาใจเราก็ได้ลูกที่ดีทุกคน ลูกคนเล็กพ่อเสียชีวิตไปก็หันมาติดแม่ เวลาแม่ไปไหนก็จะไปด้วย ไปนมัสการก็ไปด้วย ก็เลยยังไม่ได้ไปเรียน เวลาแม่ไม่ได้อยู่บ้านก็จะให้อยู่กับยายก็ไม่ได้เพราะยายก็แก่แล้ว อาบน้ำคนเดียวยังไม่ได้เลยและเขายังเล็กอยู่ ใหนๆพระเจ้าก็จะเสด็จมาแล้ว โลกก็มีแต่ความชั่วร้าย อีกอย่างเราก็กินอาหารไม่เหมือนกัน ถ้าเราให้เขาไปโรงเรียนคนเดียว เขาก็จะไปกินสิ่งที่เป็นมลทิน ก็เลยทิ้ง หรือห่างลูกไม่ได้ ลูกก็เลยยังไม่ได้เรียน” หลังจากสามีเสียชีวิต ไปก็มีลูกชายคนเล็กเป็นดวงตาดวงใจที่รักและอยู่ใกล้ชิดเคียงข้างแม่มาโดยตลอด

“ลูกผู้ชายจะเชื่อฟังมากกว่าลูกสาว คนเล็ก ก็เชื่อฟังดี ลูกสาวคนที่สาม คือหน้อย แต่เขาก็ดี กำลังจบ ม.3 ถ้าเปรียบกับลูกคนอื่น ลูกเราก็ดีทุกคน ยังเชื่อฟังพ่อแม่ สมัยเรายังเกรงกลัวพ่อแม่ สมัยนี้ ดูลูกคนอื่น ไม่มีความเกรงใจพ่อแม่เลย ส่วนลูกของเรายังเกรงใจพ่อแม่ช่วยเหลืองานคืออยู่” เด็กที่ออกไปอยู่ในเมืองตัวอย่างหลานสาวทางสามี ที่มาอยู่หอพักบ้านมารีนา ก็เป็นเด็กดีที่น่ารัก รับผิดชอบดี “ลูกสาวก็ไม่ค่อยมีเวลาพุดคุยกับหนูๆ แม่ไม่หวังว่าจะได้ลูกเขยแล้ว ลูกไม่ยอมมีแฟน มีหนุ่มมาชอบเป็นคนบ้านๆ ตามตื้อตลอด อายุน้องเอย์สิบกว่าปีแล้ว แม่ก็บอกว่าตามใจ แต่เอก็บอกว่า ไม่มีเวลา คงจะไม่แต่งงานแล้วละ เพราะเอบอกว่าเห็นชีวิตคู่ เดียวก็รักกัน เดียวก็ตีกัน น่ากลัว ไม่เอาดีกว่า เห็นชีวิตคนอื่นก็พอแล้ว ก็ยังไม่แน่ ยังไม่รู้ เขายังสนุกกับการงาน ส่วนเราก็เอาเรื่องพระเจ้าเป็นที่หนึ่ง เออายุเกือบ 25 แล้ว พี่ชายคนโตอายุ 26 ปีเพื่อนของคอนคนหนึ่ง (ลูกคนที่ 3) เรียนที่สองแคว เป็นมั่งบ้านๆ ใต้ทุนไปเรียนภาษาที่เมืองจินจนจบ ได้ค่าเล่าเรียน (ทุนการศึกษา) ประมาณ 2 หมื่น ทางหน่วยงานราชการให้ทุน เป็นเด็กที่เรียนเด่นและเรียนดี”

ปัจจุบันลูกชายสองคนแต่งงานย้ายออกจากครอบครัว พาเมียและลูกไปอยู่ในเมือง “หลังจากพ่อเด็กเสียชีวิตไปแล้วชาวบ้านก็จะนิทว่า เห็นเขาที่นั่นที่โน้น มีคนสนใจเขาจะเลี้ยง

อยากกินอะไร หนูไม่สนใจ หนูยังคิดถึงสามีมีความรู้สึกว่าเขาอยู่เหมือนกับเขาไปทำสวน (เก็บน้ำตาคลอสักรู่) ลูกของสามีก็อยู่กับเราสักช่วงหนึ่ง แล้วลูกหนูก็แต่งงาน(ลูกคนที่สาม) เมียของคอนก็เป็นมึงเหมือนกัน มึง จากบ้านเจ๊กน้อย รับจ้างทำพวงกุญแจปึกลายมึงและลายอื่นๆ ทำส่งขายต่างประเทศ เมียก็พาเขาย้ายออกไป แล้วก็ทิ้งหนูอยู่กับลูกอีก 3 คน หนูก็ต้องอยู่โดดเดี่ยว ที่สุดลูกชายคนที่สี่ก็กลับมาอยู่กับหนู งานหนักเอาเบาสู้ทุกอย่าง เขาก็รับทำหมด ลูกๆเขาก็เติบโตกันหมดแล้ว เหลือลูกคนเล็กคนเดียว ส่วนพรณาสาวคนที่ 7 ก็สูงเท่าแม่แล้ว แต่เพื่ออนาคตลูก แม่ก็ต้องหาทางส่งลูกไปเรียนต่อข้างนอกหมู่บ้าน แต่ก็ยังไม่รู้อนาคต ก็ข้างมันเถอะการแต่งงานของมึงผู้หญิงต้องแต่งออกไปอยู่กับครอบครัวผู้ชาย แต่วิถีชีวิตปัจจุบัน ลูกๆก็ไปอยู่ในเมือง”

การมีลูกชายคนโตซึ่งแต่งงานกับลูกสะใภ้คนเมืองจากสันกำแพง ทำงานเป็นผู้แนะนำห้องพักรับแขก ทำงานกับบริษัททัวร์ ก็ต้องไปเช่าหอพักอยู่กับเมีย ไปทำงานในเมือง น้องเอลูกสาวซึ่งเป็นลูกคนที่สอง ของไปก็ไปทำงานในเมือง ทุกคนเข้าไปทำงานในเมือง ลูกชายคนโตบอกกับไปว่า “แม่ถ้าไม่มีใครเลี้ยงแม่ ผมจะกลับมาอยู่กับแม่” ประมาณช่วงเดือนมีนาคมหรือเมษายนที่จะถึงนี้ เขาจะกลับมาอยู่กับแม่ จะกลับมาเลี้ยงฝังอยู่ที่บ้าน ลูกชายคนโตจบปริญญาตรีทางด้านคอมพิวเตอร์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏฯ เพราะลูกชายทำงานด้านคอมพิวเตอร์ต้องอยู่น้ำจืดตลอด แต่ไม่มีเวลาพักผ่อนทั้งสายตา ทั้งสมอง ก็เลยบอกว่า “ลูกเอ๋ย มันอันตรายนะ ทั้งสายตาและร่างกาย ถึงแม้จะทำงานได้เดือนละหลายหมื่นก็ตาม มันก็ไม่คุ้มกับชีวิต กลับมาบ้านเถอะ ได้ข้าวกิน ได้ผัก มาทำกับข้าวก็พอแล้ว แต่หากเขากลับมาบ้านคงจะมาอยู่ด้วยกัน”

แม้ลูกชายคนโตจะไม่ได้พาลูกสะใภ้เข้ามาอยู่ในบ้านของแม่ แต่ก็ช่วยจัดหาทุนมาช่วยแม่ และน้องในการประกอบอาชีพเสริมบนดอย “ลูกชายคนโตซื้อผึ้งมา 30 รัง ขยับขยายเป็น 85 รัง แต่ไม่มีผึ้งนางพญา ผึ้งทำงานก็เลยลดลงเลยเอามารวมกันเหลือ 60 รัง หนูบอกกับลูกแม่แต่สัปดาห์ก็ยังแบ่งหน้าที่ เรามนุษย์ถ้าไม่รู้หน้าที่ก็อย่าให้สัตว์ ลูกชายคนโตถ้าโดนผึ้งกัดจะแพ้เป็นผื่นเต็มตัวหนูก็เอาสมุนไพรที่เป็นเหมือนก้อนหิน กรวดลงน้ำอุ่นเอาให้เขากิน สักพักผื่นก็จะดีขึ้น ถ้าหากไม่ทำจะบวมและแน่นหน้าอก อันตรายมาก แต่ถ้าถูกต่อยหลายครั้ง เขาบอกว่า มันเป็นวัคซีนภายใน หากโดนบ่อยก็จะเกิดวัคซีนในตัว ไม่เป็นไรแล้ว”

ผู้ศึกษาได้มีโอกาสไปเยี่ยมชมวิถีเลี้ยงผึ้งที่สวนของไป ซึ่งพ่อแม่แบ่งให้ไปทำกินตั้งแต่ชวนสามีมาอยู่ด้วยกันที่หมู่บ้านเกิดของไป สวนของครอบครัวไปห่างจากหมู่บ้านไปประมาณ 3 กิโลเมตร ไปให้ผู้ศึกษาซ้อนมอเตอร์ไซด์ลูกชายไปขึ้นและลงดอยระยะทาง 3 กิโลเมตร โดยไม่คิดเรื่องเวลาขาดดอย สวนมีพื้นที่ประมาณ 3 ไร่ สามีปลูกต้นไม้ยืนต้นไว้หลายปีมาแล้ว พื้นที่สวนลาดตามดอย ไปไปทางหญ้าและตัดกิ่งไม้ ทำงานด้วยคุยกินไปด้วย ตั้งแต่เริ่มเลี้ยงผึ้งในสวนลูกท่อผึ้งจะช่วยผสมเกสรทำให้ออกดอกผลมากขึ้น ผึ้งเลี้ยงจะไม่ทำร้ายหากเราไม่ไปรบกวนมัน ไปจ้าง

คนไทใหญ่มาตัดหญ้าและกิ่งไม้ แต่ไม่ได้เก็บให้เรียบร้อย เขามารับซื้อผลผลิตถึงสวน แต่ปีนี้บ๊วยไม่ค่อยมีราคาเพราะออกผลเยอะ ต้นที่ปลูกใกล้ๆกันมี ลูกท้อ บ๊วย แมคคาเดเมีย ต้นลูกเดือยเป็นยาสมุนไพรปัจจุบัน

ไปบอกว่า “คนที่ทำอะไรทำสวนก็ยังพอมีเวลาอยู่กับครอบครัว ออกไปทำงานพร้อมกัน สมัยก่อนพ่อของไปทำสวนที่ไต้หวัน แม่เคยคลอดลูกที่สวน แม่สามีให้ห้ามกลับมาบ้าน เพราะผู้หญิงคลอดลูกใหม่น่าจะให้พักผ่อน ร่างกายยังไม่สมบูรณ์ หากทำไร่ออกแรงมดลูกจะตกจะหย่อนเป็นอันตรายต่อสุขภาพ แต่ปัจจุบันทำสวนดอกไม้ ต้องรีบทำให้ทันเวลา บางทีต้องเปลี่ยนกันไปดู” ไปทำแปลงสำหรับเพาะเมล็ดพันธุ์ผักหลากหลายชนิด ในแปลงมีถั่ว ผักอีหรั่ง ผักชี มันฝรั่ง พืชสมุนไพรหลายชนิด แต่ก่อนในสวนก็ปลูกพืชสารพัด ไร่ในสวนมีมะเขือเครือ ถั่วคล้ายถั่วแปบ หัวผักกาดขาว (หัวไชเท้า) หัวบีท ไปแะไปเก็บผักที่สวนใกล้เคียงหลังจากไปดูฝั่ง มีกะหล่ำ หอมเผือก ผักอีหรั่ง หอมแดง กระเทียม มะหลอด มะเขือเทศ ไปจะเก็บผักสดๆจากสวนมาทำอาหารกลางวันทานทันที ทำได้หู้แข็ง น้ำถั่วเหลือง ไปเอาผักชนิดหนึ่งมาแทนน้ำส้มสายชูธรรมชาติ ทุกมือไปเตรียมอาหารมังสวิรัตได้จากผลผลิตในสวนลูกชาย หัวบีท ผักกับถั่วฝักยาว ถั่วแขก ผักสดๆ หลายอย่าง ตากผักกาดแห้งเก็บไว้กินนานๆ ไปมีฝีมือในการปรุงอาหารที่ปรุงรสเฉพาะเกลือเท่านั้น ได้อร่อยมาก

ถามไปว่าสามีทำกับข้าวอร่อยเหมือนไป เพราะได้ยินมาว่าผู้ชายมักไปเปิดกิจการร้านอาหารตามสั่งในเมืองหลายรายแล้ว “พ่อของเด็ก ไม่ค่อยชอบทำกับข้าว พ่อทำไม่อร่อย แม่ทำอร่อย ผู้ชายบางคนทำอาหารเป็น แต่สามีของไปทำไม่เป็น หากมีงานใหญ่โตจะมีกลุ่มผู้ชายทำกับข้าว มังก็เหมือนกัน ผู้ชายจะทำกับข้าว ช่วยเตรียมโต๊ะอาหาร โต๊ะดำ นั่งม้านั่ง ทานอาหารเสร็จใหม่ๆร้อนๆ ดื่มน้ำสมุนไพร การเตรียมอาหารให้ผู้ชายกินก่อน แม่ลูกกินทีหลังหากมีแขก หากไม่มีแขกกินพร้อมกัน ครอบครัวที่มีลูกสะใภ้เยอะ ให้พ่อปู่ กินก่อน ย่ากินทีหลัง”

3.6 สถานภาพแม่หม้ายลูกแปด

เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2550 สามีของไปเสียชีวิตเพราะประสบอุบัติเหตุขณะที่ขึ้นไปซ่อมหลังคาบ้านแล้วตกลงมาถูกแทงเหล็กเสียบทะลุอก นับเป็นการสูญเสียผู้นำครอบครัวโดยไม่ทันตั้งตัว ทิ้งให้ไปต้องดูแลลูกทั้งแปดคนตามลำพัง แม้ว่าทางครอบครัวของสามี จะแนะนำให้หาสามีใหม่ เพื่อจะได้มีคนเข้ามาช่วยเหลือ เพราะลูกคนโตสามคนแรกก็สามารถดูแลช่วยเหลือตนเองได้บ้างแล้ว แต่ไปก็มีความสุขที่จะอยู่กับลูกๆ โดยไม่ต้องแต่งงานใหม่ ไปเชื่อในพระเจ้าว่าพระองค์จะคอยดูแลเอาใจใส่ไปและลูกๆ อยู่เสมอ ไปเล่าว่าในสังคมม้งประเพณีไม่ได้บังคับแม่หม้ายให้ต้องหาคู่ใหม่

“ตอนเกิดอุบัติเหตุตรงกับวันที่ 18 เมษายน 2008 ลูกชายคนเล็กอายุได้ 2 ขวบ 4 เดือน วันที่ 15 เมษายน เราอยู่เมืองพร้าว ไปเข้าค่ายกลุ่มปฏิรูปที่พร้าว วันที่ 16-17 เมษายนเราจะไปซ่อมรถ พอวันที่ 18 เขาเข้ามาบอกว่าหลังคาบ้านรั่ว พ่อจะซ่อมให้ หนูก็บอกว่า พ่อวันนี้เป็นวันสะปาทอ วันเสาร์ อย่างเพิ่งทำ เอาไว้วันอื่นก่อน เขาก็บอกว่า ถ้าเอาไว้วันอื่น พ่อก็ไม่มีเวลาทำ ไม่มีเวลาไปไหน เมื่อใดก็ยังเป็นพ่อที่ต้องทำ เขาก็บอกว่า พ่อไม่มีเวลานะ เหมือนกับว่าเราจะไปไหนสักแห่ง ต้องทำเดี๋ยวนี้ถ้าไม่เป็นวันนี้ พ่อจะไม่มีเวลาแล้วนะ ทำแป๊บเดียวไม่ถึง 10 นาทีก็เสร็จแล้ว หนูก็ห้ามปรามเขาห้ามตลอด เขาก็เงียบ ไปหนูนึกว่าเขาจะไม่ทำแล้ว สักครู่เขาก็ตะโกนหาหนู หนูก็บอกว่ามาทำอาหารให้เขากิน เขาก็ตะโกนถามว่า แม่ก็โง่แล้ว หนูก็ถามว่าจะไปไหน เขาตอบว่าจะไปซ่อมหลังคา หนูก็บอกว่าไม่ต้องทำ เขาก็ว่าจะไม่มีเวลา เขาก็รีบป็นขึ้นไปบนหลังคา หนูก็เลยบอกให้ลูกคนที่เล็กอีกสองคนไปอยู่ช่วย ทุกครั้งเขาจะรอเด็กกลับมาบ้านแล้วถึงจะขึ้นซ่อมหลังคา หนูก็มั่นใจว่าคงให้เด็กขึ้น ก็บอกให้เด็กๆ ไปช่วยพ่อ เด็กๆ ก็ไปช่วยพ่อ หนูก็คิดว่าเขาจะไปช่วยพ่อ แต่เขาไม่ให้เด็กๆ ขึ้น ลูกถามว่าพ่อให้ผมขึ้นไหม ก็ตอบลูกว่าลูกทำไม่เป็น เดี่ยวพ่อจะขึ้นเอง เขาก็ว่าพ่อตัวหนักให้ผมขึ้นเถอะ พ่อเขาก็จะขึ้นคนเดียว พอพ่อขึ้นไปทำสักพักก็จะเสร็จ ตอนจะลงจากหลังคา บันไคมันคงจะเลื่อนลงหน่อย กระเบื้องแตก พลาดตกลงมา เหล็กที่เสียบเขา วางทิ้งไว้ตั้งแต่ 5-6 ปีแล้ว เขาพลาดตกลงมาเสียบเลย ลูกคนเล็กกำลังจะออกประตูบ้านไปซื้ออาหารมาทำให้เขากิน หนูก็ออกจากประตู ได้ยินเสียงโครม ก็ถามว่าพ่อเป็นอะไร เขาก็บอกว่าแม่เหล็กมันเสียบ ความนี้หนูไม่พ้นความตายแล้ว หนูก็เห็นแท่งเหล็กเสียบเข้าซี่โครงซ้ายเกือบทะลุอีกด้าน เขาคงจะรู้ตัวว่าคงไม่รอดต้องตายแน่นอน หนูก็อุ้มเขาลงมาตอนหนูอุ้มหนูก็ร้องขอพระเจ้าช่วยด้วย ลูกกำลังถูกการทดลอง แล้วหนูก็อุ้มเขา ตอนนั้นเขาน้ำหนัก 86 กก. หนูหนัก 56 กก. แล้วหนูก็อุ้มวางเขาลง หนูมั่นใจว่า ไม่ได้อุ้มเขาคนเดียว คงมีทูตสวรรค์นับเป็นร้อยเป็นพันมาช่วยอุ้ม เพราะจริงแล้วหนูคนเดียวคงอุ้มเขาไม่ไหว เพราะเขาตัวใหญ่ แต่นี่อุ้มเขาลงได้สบายมาก”

ไปบอกความในใจ ถึงความรักและอาลัย ในการจากไปอย่างกะทันหันและไม่คาดคิดของสามีว่า “หลังจากแต่งงานได้ 22 ปีมีลูก 8 คน ปีที่ 23 เขาก็เสียชีวิตไปโดยอุบัติเหตุ พ่อแม่ญาติพี่น้องทางสามีก็ชวนกลับไปอยู่กับพวกเขา แต่หนูคิดว่าตอนที่สามีมีชีวิตอยู่ก็ยังไม่กลับไป แล้วถ้าเราไปตอนนี้ แล้วเราจะไปอยู่ที่ไหน คงจะว้าเหว่ พื้นที่ที่ไม่ใช่พื้นที่ของเรา ไม่คุ้นทั้งคนและทั้งพื้นที่ คงอยู่ไม่สบายใจหลังจากแฟนเสียชีวิตไปแล้ว พวกพี่น้องชาวปกาเกอะญอ คนที่เราเคยไปขายยาสมุนไพร เคยไปช่วยเหลือเขา เขาก็ขึ้นมาเที่ยวหา มากันหลายคน ก็มาบอกว่าน้องไม่ต้องย้ายไปบ้านพ่อก็สร้างไว้ให้แล้วสวนก็มีเราก็คืออยู่บ้านเรานี้จะถึงจะเหงาหน่อยก็ไม่ใช่ไร อยู่ไปสักพักคงทำ

ใจได้ มีลูกมีหลานแล้ว คิดไปก็คงจะดีเหมือนกัน ก็เลยตัดสินใจ อีกอย่างเราก็อ้างสามเวิ้ที่หมู่บ้านนี้ด้วย ถ้าเราจะไปอยู่ทางโน้น ก็คิดถึงหาเขา เอาเขาละทิ้งไว้ที่นี่ไม่ดี”

ไปเล่าถึงวันทำพิธีฝังศพสามีตามประเพณีของม้งและคริสต์ “พิธีม้งก็ใช้วิธีฝัง ม้งจะไปขุดหลุมก่อน จะไปหาจุดพื้นที่ก่อน ขุดไว้แล้วก็กลับมา ทางนี้ก็จะไปทำพิธี เสร็จเขาก็จะแยกย้ายกันกลับบ้าน ญาติพี่น้องผู้หญิงก็สามารถไปได้ เพราะนับถือศาสนาคริสต์ แต่ถ้าเป็นประเพณีเดิมจะไม่ให้ผู้หญิงไปร่วมพิธีฝัง เขากลัว เขากลัวเรื่องผีเรื่องอะไรเหล่านี้ แต่เราเชื่อในพระเจ้าแล้ว อ่านในหนังสือของ เอเลน ซี. ไรท์ เกี่ยวกับเรื่อง “ตายแล้วไปไหน” ตายแล้วก็คือเราไม่ได้ไปไหน แต่พระเจ้าบอกว่า เมื่อเรายกก็เหมือนเมล็ดข้าวโพด เมล็ดข้าวที่เอาไปฝังดินไว้ รอดฝนตกลงมา ค่อยมาชุ่มชื้น แล้วค่อยเกิดขึ้น พระเจ้าเสด็จมา เมื่อไหร่ ก็ค่อยฟื้นขึ้นมาเมื่อนั้น ถ้าคนใดประพฤติดีตามทางของพระเจ้า ก็จะฟื้นขึ้นมาครั้งที่สอง แต่คนที่ไม่ได้ประพฤติตามทางพระเจ้า ก็จะเป็นหลัง 1,000 ปี เราก็เชื่อไปตามนั้น”

เมื่อสามีจากไปเนื่องจากอุบัติเหตุ ไปมีลูก 8 คน เป็น ชาย 5 หญิง 3 ปัจจุบันลูกชายคนโตอายุ 28 ปี จบปริญญาตรี เอกคอมพิวเตอร์ ม.ราชภัฏ เชียงใหม่ กู้เงินเรียน และหางานพิเศษทำไปด้วย เรียนจบเดือนมีนาคม ปี 2553 เคยหยุดพักเรียนมาช่วยทางบ้านหนึ่งปี แล้วกลับไปเรียนต่อเรียนจบแล้วได้งานทำ และเมื่อเดือนเมษายนปี 2553 ก็ได้แต่งงานกับผู้หญิงคนเมืองเป็นสาวสันกำแพง เป็นนักศึกษารุ่นน้องเรียนที่สถาบันเดียวกัน ไปและครอบครัวญาติพี่น้องได้ไปทำพิธีที่บ้านของครอบครัวฝ่ายหญิงปัจจุบันเช่าหอพักทำงานในตัวเมืองเชียงใหม่ทั้งสองคน

คนที่สองเป็นหญิง อายุ 26 ปี เมื่อลูกสาวคนที่สองเรียนจบชั้น ม.3 ไปส่งเข้ามารับการอบรมอาชีพตัดเย็บเสื้อผ้าที่บ้านมารีนาเช่นกัน ไปอยากให้ผู้สาวมีความรู้ความเข้าใจด้านตัดเย็บ เพราะ “ผู้หญิงม้งต้องเป็นคนรับผิดชอบเรื่องเสื้อผ้าสำหรับลูกๆ และสามี หากไม่เป็นด้านนี้ อนาคตแต่งงานไปไม่รู้วิธีเย็บอย่างไร ต้องรับผิดชอบตัวเอง รับผิดชอบสามี น้องเธอเป็นคนใจเย็น เป็นคนซ้า แต่เป็นคนรักดี ทำอะไรก็ต้องทำให้มันประณีต ปัจจุบันยึดเป็นอาชีพเลี้ยงตัวเอง” หลังจากลูกสาวจบการฝึกอบรมที่บ้านมารีนา 2 ปีแล้ว ได้ทำงานตัดเย็บเสื้อผ้าอยู่ในตัวเมืองเชียงใหม่ และเรียนต่อจนจบระดับมัธยมปลาย กศน. จากนั้นทำงานค้าและส่งตัวเองเรียนต่อประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ที่วิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงใหม่จนจบ และรับวุฒิบัตรไปเมื่อปีการศึกษาที่ผ่านมา

คนที่สามเป็นชาย อายุ 24 ปี จบ ม.6 แต่งงานแล้วกับผู้หญิงม้งจากเพชรบูรณ์ มีลูก 2 คน เคยอยู่ที่หมู่บ้านแม่วางช่วยพ่อแม่ทำงานสวนดอกไม้และผัก ปัจจุบันย้ายไปอยู่กับภรรยาและทำสวนที่หมู่บ้านทาง อ.หางดง จ.เชียงใหม่

คนที่สี่เป็นชาย อายุ 19 ปี จบชั้น ม.3 โรงเรียนสองแคว อ.จอมทอง ออกมาช่วยแม่ทำงานระยะหนึ่ง ส่งไปเรียนพระคัมภีร์ของคริสตจักรเซเวนเดย์ ที่ อ.แม่แตง 6 เดือน และปัจจุบันกลับมาช่วยแม่ทำงานที่บ้าน

คนที่ห้าเป็นหญิงอายุ 17 ปี กำลังเรียนชั้น ม.4 ที่โรงเรียนแม่วินสามัคคี อ.แม่วาง ไปพักอยู่หอพักในโรงเรียนมีครูดูแล กลับบ้านวันเสาร์-อาทิตย์

คนที่หกเป็นชายอายุ 14 ปี กำลังเรียนชั้น ม.2 โรงเรียนที่ อ.แม่แตง

คนที่เจ็ด เป็นหญิง อายุ 13 ปีกำลังเรียนชั้น ป.6 โรงเรียนที่ อ.แม่แตง

คนที่แปด (คนสุดท้าย) เป็นชายอายุ 5 ขวบตอนพ่อเสียชีวิตอายุเพียง 2 ขวบ

ปัจจุบันอยู่เป็นเพื่อนแม่ ยังไม่เข้าเรียน “ลูกชายคนเล็ก เคยไปศูนย์เด็กเล็กครั้งหนึ่ง พอจะขึ้นอนุบาล 1 ครูประจำชั้นคุมมาก เป็นครูมั่งเหมือนกันคุมมากเอาปากกาที่มือเด็ก ครูอนุบาลทำร้ายเด็ก หลานสาวหนูเป็นแผล เข่งวงนอนจะนอน ครูไม่พอใจหนูที่หนูไปร้องเรียน หนูส่งลูกไปเขาก็ไม่รับ หนูก็เลยไม่ส่งไป มันทำร้ายจิตใจลูก”

ไปนี่ถึงช่วงที่สามียังมีชีวิตอยู่ เป็นคนแข็งแรง ขยันทำงาน “สามียุงานหนักเขาทำคนเดียว พอไม่มีเขาดูเหมือนว่าเราโคตรเดียวดายเหมือนไม่มีดินไม่มีมือ ทำงานไปก็ร้องไห้ไป ผ่านมาได้ 3 ปีแล้วก็ทำได้เหนื่อย พอดีลูกชาย (ลูกคนที่สี่) ก็กลับมาอยู่ด้วย เขาไปเรียนพระคัมภีร์ได้สามเดือน บอกว่าสงสารแม่ แม่อยู่คนเดียวเลยกลับมาช่วยงานทางบ้าน ตอนนี้อยู่ฝั่ง พี่ชายของเขา คือลูกชายคนโต ไปเห็นเพื่อนทำก็ศึกษามาลองมาทำ” ขณะที่พูดคุยกับผู้เขียนอยู่ ลูกชายคนเล็กไปชนพื้นในไร่เด็กเล่นมาหลายท่อน แม่บอกว่าหากพี่ชายตัดฟันไว้เขาก็จะค่อยๆชนมา ขยันทำงาน ลูกชายคนเล็กขยันช่วยแม่ทำงาน จะอยู่กับแม่เกือบตลอด จะไปเล่นกับเพื่อนและญาติที่บ้านยายและบริเวณถนนเท่านั้น

โชคดีของไป ที่ย้ายครอบครัวกลับมาอยู่ขุนวาง ช่วยพ่อแม่ทำสวน พ่อแม่ไป แบ่งที่ทำกินให้ลูกๆ ไปก็ได้ส่วนหนึ่ง ลูกคนที่ห้า หก และเจ็ด ของไปทั้งสามคนก็ย้ายจากขุนวางไปเรียนต่อที่โรงเรียนมัธยม เป็นโรงเรียนของคริสเตียน อยู่ที่อำเภอแม่แตง ตั้งแต่ปีการศึกษาที่แล้ว ไปอยู่กับเมียน้องชายของสามิ ซึ่งช่วยทำงานเป็นแม่ครัวอยู่ที่นั่น น้องชายของสามิที่อยู่บ้านปางตอง ได้ภรรยาเป็นกะเหรี่ยง เป็นครูสอนเด็กเล็ก

3.7 ถ่ายทอดภูมิปัญญาหมอสมุนไพรจากแม่ และยึดเอาเป็นอาชีพหลัก

ในฐานะที่ไปสืบทอดการเรียนรู้และรักษาด้วยสมุนไพรโดยตรงจากแม่ของไปเอง เพราะเป็นความสนใจส่วนตัวที่เกิดจากความศรัทธาที่แม่ช่วยรักษาโรคลมพิษเดือนที่เกิดกับตนเองถึงสองครั้ง หลังจากคลอดลูกชายคนโต และคนที่สาม “ผู้หญิงมั่งทั่วไปจะมีความรู้เรื่องสมุนไพร เวลาลูก

ไม่สบายก็จะดัมสมุนไพร เท่าที่จำได้ลูกๆเวลาไม่สบายก็เคยพาไปโรงพยาบาล เหมือนกัน ตั้งแต่ไม่กินเนื้อ แทบจะไม่ได้ไปโรงพยาบาลเลย บางครั้งเป็นไข้หวัดธรรมดา ดัมสมุนไพรให้กินก็หายแล้ว สังเกตคนที่เนื้อ พวกนี้จะเป็นหนัก เป็นไขจะนอนจะลุกไม่ขึ้น ตั้งแต่ไม่กินเนื้อเลย ไม่ค่อยเจ็บไข ไม่ปวดที่ไหนเลย จะรู้สึกดีขึ้นมาก ตัวเบา ไปไหนไม่เหนื่อย ขึ้นคอยก็ไม่เหนื่อย เวลาไปไหนมาไหน ไม่มีข้าวกินก็ไม่หิว ถึงเวลาก็กินนิดหน่อย แต่พอเลยเวลาไปหน่อยก็ไม่หิวแล้ว ยังแข็งแรงเหมือนเดิม แต่คนที่กินเนื้ออดไม่ไหว ทนไม่ไหว ถ้าหิวข้าวตัวจะสั่น”

จากประสบการณ์ในการช่วยรักษาผู้ป่วยที่เป็นโรคลมผิเคื่อนเหมือนกับที่ไปเคยเป็นเมื่อคลอดลูกคนแรกๆ ไปพบว่าผู้หญิงกะเหรี่ยงที่อยู่ในหมู่บ้านหลายคนประสบปัญหาในด้านสุขภาพเกี่ยวกับโรคลมผิเคื่อน เนื่องจากดูแลสุขภาพหลังคลอดไม่เป็น หรือเพราะความเชื่อผิดๆในการดูแลรักษาตัวเอง “ผู้หญิงกะเหรี่ยงนำสงสาร บางคนผิเคื่อน เอาผ้าคลุมหัว เอาผ้าคลุม ห่มทั้งตัว ใช้ 2 ผืน 3 ผืน และดินเย็นมือเย็น เหยื่อออกตัวเหนียว ก็นั่งอยู่ในมุ้ง ในเตานั้นแหละ เขาไม่กล้าออกไปไหน น้ำก็ไม่อาบเลยเป็น 4-6 เดือน บางคนแค่เช็ดตัวเฉยๆก็กลัวตาย ไข้ก็ขึ้นอีก เขาไม่รู้วิธีการรักษาวิธีป้องกันสาเหตุเพราะไม่อยู่เดือน หรืออย่างผู้หญิงม้งก็อยู่เดือน พอคลอดก็ดมน้ำเดือด ม้งเกิดลูกสักครู่ ดมน้ำร้อนแม่อาบน้ำทันที แต่ปกากะญอไม่อาบน้ำ ของหนูนี้เกิดลูกสักครู่ ก็อาบน้ำทันทีเลย แม่เราจะดมน้ำอุ่นให้อาบ ถ้าเรารักษาตัวดีก็จะช่วยป้องกัน”

ประสบการณ์ด้านปัญหาสุขภาพที่เกิดขึ้นกับตัวเอง ทำให้ไปเข้าใจถึงความกังวล ความไม่สบายทั้งกายและใจที่เกิดขึ้นกับผู้ป่วย “ตอนคลอดลูกคนแรก และคนที่ 2 คนที่ 3 หนูไม่ค่อยรู้จักวิธีรักษาตัว ก็ผิเคื่อนเหมือนกัน คลอดลูกคนแรก แม่ก็ขยันกิน ไป คลอดได้ 4-5 วัน ก็จะมีไข้คนเดียว ดมน้ำ ชักผ้าเอง เป็นผิเคื่อนน้ำร้อน รู้สึกร้อนเท้าร้อนมือ เวลานอนเอาผ้าห่มไม่ได้ ถามแม่ว่าเป็นอะไร แม่บอกว่า ก็ผิเคื่อนนะ เอายามาดมให้อาบ ให้แม่มือเท้า เลยหายไปแล้ว หายทันทีเลย คลอดลูกคนที่ 2 (น้องเอ) เป็นผิเคื่อน เวียนหัว เป็นลม ปวดหัว มองไปทางไหนก็ไม่ได้ แม่ก็ดมยาให้กิน ดมยาให้อาบ ก็หายทันทีเลยคลอดลูกคนที่ 3 (น้องคอน) พ่อเด็กไปงานปีใหม่ม้ง ทางครอบครัวพ่อแม่ของเขามัวว กินปีใหม่ และเขาก็พาหนูไปด้วยที่บ้าน ที่อำเภอปาย พอไปถึงคืนแรกยังไม่มัวว รุ่งเช้าถึงมัวว ไปนอนได้ 2 คืน หนูไม่มีเสื้อผ้าจะเปลี่ยนให้ลูก เพราะใช้หมด จะทำยังงี้ดี ก็จำเป็นต้องไปซักผ้าของลูก”

ไปได้แม่ของไปเอง ซึ่งเป็นหมอยาสมุนไพรช่วยแนะนำและดมยาให้อาบและกิน “ตอนนั้นยังไม่มีน้ำประปาเหมือนปัจจุบัน ต้องลงไปซักที่ห้วย พอดีเป็นหน้าหนาวตรงกับเดือนมกราคม เย็นเจี๊ยบเลย แม่ก็บอกว่าถ้าไปซักไม่ต้องเอามือซัก เอาแปรงถูๆก็พอ เอามือถูก่อนห็นก็พอ แล้วจุ่มน้ำ ตอนนั้นถุงมือ ถูๆทำก็ไม่มี รองเท้าบู๊ทก็ไม่มี ซักด้วยมือ กลับถึงบ้าน เย็นมือเย็นเท้า ผิงไฟเท่าไหนก็ไม่หายเย็น นอนห่มผ้าหนาเท่าไหนก็ยังไม่อุ่น อีกอย่างผ้าที่ตากไว้โดนน้ำค้าง เวลาใส่ไปไร่ไปสวน

เนื่องจากไปเป็นคนศรัทธาในการปฏิบัติศาสนา ไปได้ใช้ยาสมุนไพรรักษาคนอื่น มิใช่แต่ในกลุ่มชุมชนมั่งเท่านั้น แต่เพื่อแผ่ไปยังพี่น้องปกากะญอ คนเมืองในหมู่บ้านอื่นๆ ในเขตใกล้เคียง ด้วย “มีคนหลายพันคน ที่หนูไปรักษา ตั้งแต่บริเวณหมู่บ้านใกล้เคียง เขตจอมทอง แม่วาง แม่ยะ ห้วยน้ำจาง คนเป็นกันมาก พระเจ้าก็อวยพรให้ไปช่วยคน บางคนรวยก็ให้ตามรวย บางคนเขาก็ไม่มี เราก็เอายาให้ไปเลยไม่คิดเงิน บางคนเขาก็เงินจริงๆ มีสองแม่ลูกบ้านอยู่ที่ขุนป้วย เป็นกะเหรี่ยง แม่ก็ผิดเดือนลูกสาวก็ผิดเดือนกลัวมาก อยู่ด้วยกันสองคน ออกไปไหนก็ไม่ได้ อยู่ในมุ้ง อยู่กันในตลาดไฟ เหลือแต่พ่อคนเดียวทำมาหากิน หนูไปเห็นเขาเอายามาให้เขากิน บอกวิธีให้เขา ดมยาสมุนไพรอาบ เขาก็ทั้งกินทั้งอาบไปตามที่หนูแนะนำ พอไปเยี่ยมอีกครั้งหายแล้วหนูก็ดีใจ อีกคนแม่เผ่ากะเหรี่ยง ไม่สบายเจ็บท้อง หนูเอายาให้เขาไม่มีเงินแต่เขาอยากได้ยา หนูก็บอกว่ายายเอาไปเถอะ ไม่คิดเงินเขาก็เอาไปดมกิน หนูกลับไปบ้านยายอีกครั้ง หนูลืมหยาไปแล้วหนูจำไม่ได้เพราะรักษาหลายคน เขาก็เข้ามาจูบหนูตลอด ยายพูดภาษาคำเมืองไม่ได้ หนูถามว่ายายอยากได้อะไร คนข้างๆ ยายบอกว่า ยายเขานึกถึงบุญคุณของหนูที่เคยช่วย และตอนนี้ยายหายดีแล้วเขามาขอบคุณ หนูก็บอกไม่เป็นไร”

“มีบางคนเจ็บป่วยมานาน ไปไหนก็ไม่ได้ รับจ้างก็ไม่ได้ จนไม่มีอะไรกิน หนูก็เอาให้ เอาเงินให้ด้วย 20-30-40-50 บาท บางคนก็ให้ 100 ก็มี หนูสงสารเขา ไม่มีใครดูแลเลย เจ็บป่วยตลอด ญาติพี่น้องห่างๆก็เอาข้าวมาช่วยคนละลิตร 2 ลิตร แล้วก็หายไป เขาก็อยู่อย่างนั้น คนโน้นช่วยนิด คนนั้นหน่อย บางคนสงสารก็ซื้อยาให้ ห่อ 2 ห่อ หนูก็แถมให้ด้วยช่วยๆกันไป เขาก็หายกันจริงๆ หนูก็ภูมิใจ ดีใจที่ได้ช่วยชีวิตเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน บางคนเป็นโรคอยู่ได้ 4-5 ปี ไม่ได้ไปไหนสักที เอายาไปให้ทั้งกินทั้งอาบ อะเหริ่งนี้ถ้าเป็นผิเดือนก็เป็นมาจริง ๆ และก็ไม่รู้จักวิธีแก้ก็จะเป็นอย่างนั้นแหละ อยู่แต่ในห้อง กินข้าวก็เอาไปย่าง ปิ้ง เผาพริกจนไหม้ แล้วเอามากินด้วย กินแต่เกลือ พริก ข้าวจี๊ แบบนี้ไม่ถูกวิธี หนูก็บอกวิธีให้เขา เขาก็กินไก่ เหมือนมั้ง แต่เขาทำผิเดวิ หักคอไก่แล้ว เอาไปเผา มันเหม็น ยิ่งกลิ่นเหม็นยิ่งผิเดือนมากกว่า แบบนี้ไม่ถูก แต่มั้งอยู่เดือนก็กินไก่ได้ไม่ผิเด

เดือน มังกินไก่เหมือนกัน แต่ทำความสะอาดไม่ใช่วิธีเผา แต่ต้มน้ำให้เดือด เอาเม็ดปากคอก แล้วเอาลงลวกกับน้ำเดือด เอาขนออก แล้วล้างสะอาดๆ ไม่ต้องเผา แล้วกินเนื้อ แล้วเขาไม่ผัดเดือน”

“คนกะเหรี่ยง กินยา เมายาบ้า มาตีแม่แขนหักทั้ง 2 ข้าง พี่ชายก็โกรธน้อง เลยตีน้องชายจนหน้าและบวมเขียวช้ำไปหมด เอาทั้งแม่และน้องไปส่งโรงพยาบาล หมอถามว่าเป็นอะไรมา จะฟ้องก็เป็นลูกของตัวเอง จะทำอะไรก็ได้ แม่ก็เลยบอกหมอมว่าตกบ้าน ลูกก็รูดแผลบ ก็เลยต้องโกหกหมอ พอดีขึ้นนั้นหนูไปขายยา หนูก็เลยให้ยาเขาและบอกไปว่า มันเจ็บมากขนาดนี้ ให้เขามาเรียนจะสอนให้เขาเอายาสมุนไพรไปกิน เขาก็มาเรียนที่หนู พ่อและอาของเขามาเรียนกับหนู หนูก็พาเขาไปสอนในป่าให้รู้จักสมุนไพร และนำไปก้อบ(ประคบ)ไปกิน ใช้เวลาอาทิตย์กว่าก้อบ 2 อาทิตย์ก็หายดีแล้ว ตอนนีทำงานทำไร่ทำสวนเหมือนเดิม สมุนไพรนี้ดีจริงๆ ทำให้เอ็นต้อกัน กระดูกต้อกัน พ่อมาอีกแล้วเอาสมุนไพรไปต้มไปอาบให้กิน จนหายเป็นปกติเลย”

ไปเป็นสมาชิกของคริสตจักรเซเวนเดย์ (หรือคริสตจักรวันเสาร์) ด้วย ทำให้ไปมีเครือข่ายซึ่งมีความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติร่วมกัน และคอยให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ไปจะใช้โทรศัพท์มือถือในการติดต่อกับเพื่อนๆ และในการติดต่อกับผู้ป่วยที่ต้องการปรึกษาด้านการใช้ยาสมุนไพร ทำให้ไปมีงานและการติดต่อกับผู้อื่นตลอด แม้จะต้องค่อยๆ ปรับวิถีดำเนินชีวิตในฐานะที่เป็นหม้าย ซึ่งต้องทำงานเพิ่มขึ้นอีกเท่าตัว แต่ด้วยความเป็นคนที่มีศรัทธา ขยันขันแข็ง มองโลกในแง่ดี รักลูกๆ และยังมีแม่คอยให้กำลังใจ ทำให้ไปไม่กังวลกับชีวิตในฐานะแม่หม้าย

ไปได้สืบทอดภูมิปัญญาด้านการผลิตยาสมุนไพรเพื่อใช้ในการรักษาโรคจากแม่ และยึดเอาเป็นอาชีพหลักโดยมีแม่คอยช่วยแนะนำ ปรึกษา ในหมู่บ้านของไปมีหมอชาสมุนไพรที่สืบทอดกันมาอีกหลายคน สามิเมื่อยังมีชีวิตอยู่เป็นผู้ช่วยขายสมุนไพรในหมู่บ้าน และช่วยขับรถไปขายสมุนไพรในหมู่บ้านอื่นๆ โดยเฉพาะตามแหล่งท่องเที่ยว และหมู่บ้านที่มีโครงการหลวง ไปจะฝนยาเท่าที่จำเป็นเก็บไว้ใช้ ส่วนต้นยาบางชนิดจะเก็บไว้เพื่อปลูกไว้ในบริเวณบ้านหรือบริเวณสวน นอกจากไปก็ไม่มีลูกคนใดที่มีจะสืบทอดงานด้านสมุนไพรจากแม่ มีเพียงไปคนเดียว พี่น้องบางคนก็สนใจเรียนรู้บ้าง แต่ไม่ลงมือทำ หรือทำแบบไม่ต่อเนื่อง แม่ไปย้ำว่า “เรื่องยาสมุนไพรต้องเป็นคนมีสติจะถึงจะทำได้” ไปบอกว่าแม่แต่ไปบอกว่าตายหงายเป็น ก็เป็นยารักษาโรคเกี่ยวกับกระดูก พ่อปลูกสมุนไพรชนิดหนึ่งไว้หลายกอ แม่ของไปเรียนสมุนไพรจากยาย แม่เล่าว่า “แม่เฮา ค่อยๆ สอนทีละเล็กทีละน้อย แม่พูดเราจำได้หมด โดยไม่ได้จดอะไรกับเป็น เเล้วให้ฟังเท่านั้น เหาารู้ทุกอย่าง และ สามารถอธิบายลักษณะและสรรพคุณได้หมด ต้นไม้ทุกต้นเป็นยาหมด แล้วแต่สรรพคุณของมันจะใช้ได้”

ไปได้อธิบายและชี้ให้ดูความหลากหลายของยาสมุนไพรที่ปลูกไว้ในบริเวณกอไผ่ เช่น ยาถ่ายพยาธิ สมุนไพรนานาชนิด กว่า 100 ชนิดที่รู้จัก หมอสมุนไพรพื้นบ้านมั่งใช้ความจำ ในการ

อธิบายของผู้ให้ความรู้แก่เจ็บท้อง กินหัวรักษากระดูก รักษาตขาว โรคเกา ทั้งสองคนแม่ลูกยังทำเรื่องสมุนไพร มีลูกบางคนก็รู้อ้างไม่รู้บ้างก็ไม่ทำแล้ว ไปอธิบายสรรพคุณของตัวยาสมุนไพรที่ปลูกอยู่ในบริเวณนั้น เช่น ตัวยานี้แก้ปวดคอกหอย่น สรรพคุณดีหลายอย่าง เป็นยาแก้ปวดฟัน เคี้ยวรากอมภายใน 2 นาที หาย เป็นตัวยานี้ห้ามเลือดเวลาผู้หญิงตกเลือด ต้มกินแล้วเลือดจะหยุดจากสาเหตุการแท้ง หากนำตัวยาสสมกับตัวอื่นๆ เช่น ดอกบ๊วย ก็จะใช้รักษาอีกโรคหนึ่ง

ไปไปเอากระดังมาฝัดข้าวเพื่อเตรียมทำข้าวหาลาม ไปฝัดข้าวเก่งมากดูกระฉับกระเฉง ไปบอกว่าเด็กผู้ชาย และ ผู้หญิงมั่งปัจจุบันฝัดข้าวไม่เป็นกันแล้ว รุ่นไปเกือบเป็นรุ่นสุดท้ายที่ยังทำเป็นเด็กรุ่นหลังทำไมไม่เป็น เพราะเข้าไปอยู่ในเมืองซื้อข้าวสารกิน รุ่นพ่อของไปผู้ชายก็ฝัดข้าวเป็นทุกคนงานจักสานที่ยังมีให้เห็นอยู่เป็นฝีมือพ่อ ถ้าพ่อยังอยู่พ่อจะทำงานจักสานของใช้ในบ้านไว้ใช้ ปัจจุบันแม่ซื้อมาจากข้างนอกมาใช้ ผู้ศึกษาสังเกตว่าเกือบทุกบ้านที่ผ่านเข้าไปเยี่ยมจะมีเครื่องซักผ้าและทีวี และเครื่องเล่นซีดี ซีดีมีทั้งภาษาม้งและภาษาไทยเกือบทุกบ้าน เพราะหมู่บ้านม้งส่วนใหญ่จะมีไฟฟ้าเข้าถึง นอกจากนี้จะมีซีดีหนังม้งที่ผลิตทั้งในประเทศไทยที่เจ๊กน้อยและส่งเข้ามาจากม้งในประเทศไทย สปป.ลาวด้วย

“ผู้หญิงม้งแต่ก่อนส่วนใหญ่จะมีพื้นฐานความเข้าใจเรื่องยาสมุนไพร แต่มีคนสืบทอดไม่เยอะ ส่วนใหญ่จะถนัดด้านเย็บปัก ถายหอย คำขาย ความจริงม้งมีความรู้ด้านสมุนไพรมาก แต่มีความหวงวิชาไม่ยอมถ่ายทอดมรดก ด้านการรักษาให้ลูกหลาน บางโรคไม่มีการสืบทอดเพราะผู้เรียนต้องมีประสบการณ์ด้วยตนเอง แต่ถ้าเชื่อพระเจ้า หนูยินยอมสอนให้หมด สอนแล้วให้ไปใช้ประโยชน์กับคนอื่น มิใช่สอนแล้วเอาไปเป็นเครื่องมือหากินเพื่อประโยชน์ส่วนตัว แต่เจ้าหน้าที่เขาจะให้หนูสอนให้เขาแล้วเขาจะจดทะเบียนลิขสิทธิ์ แล้วจะให้หนู 20% ของการจำหน่าย หนูก็เลยไม่ยอมเปิดเผยให้เขา เพราะเขาจะเอาไปจดลิขสิทธิ์เป็นของเขา และจะให้เวลาเราใช้ความรู้ภายใน 50 ปี หลังจากนั้นก็จะตกเป็นกรรมสิทธิ์ของเขา หนูก็เลยไม่เอาใบอนุญาตเพราะเราอยู่บ้านเฉย เขาก็มาเสาะหาซื้อกัน”

“หากเขาจดลิขสิทธิ์ความรู้พื้นบ้านเขาจะเอาไปจดลิขสิทธิ์หมด โรงพยาบาลแม่ว่างเขาติดต่อผ่านสามีหนู ซึ่งเป็น อสม.อยู่ในตอนนั้น ของพื้นบ้านใครก็รู้ก็เอาไปจดทะเบียน ของเรานั้นพิเศษ เป็นของป่า สมุนไพรเราต้องรักษา เราเอาเมล็ดหนึ่งต้องเก็บไว้ต้นหนึ่ง มิใช่เอาหมดเลยเอาหมดไม่ได้ หากเราสอนเขา แล้วเขาจะมาขโมยเอาไปหมดป่า มีอยู่ที่ไหนเขาก็จะมาเอาไปจนหมดเกลี้ยง เขาจะให้เราสักกี่เปอร์เซ็นต์ ถ้าเขาโกงเราก็จะไม่ได้อะไรเลย คิดแล้วก็เลยบอกกับสามีว่าไม่เอาแล้ว เราช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ถ้าใครจำได้ก็เอาไปเถอะ ถ้าคนที่จำไม่ได้ก็แล้วไป ถ้าเราอายุเกินกว่า 50 ปี ขึ้นไป หากเราตายไป ลูกหลานของเราจะสืบทอดไม่ได้ เขาจะทำเป็นลิขสิทธิ์ของเขา คนที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ก็จะรับข้อเสนอ แต่ถ้าเรารู้ก่อนเราก็ก่อนเราไม่เอา”

สามีเป็น อสม. “ตั้งแต่มาอยู่ด้วยกันจน 22 ปี สามีหนูชอบชีวิตในเมือง รู้จักเข้าสังคมเพื่อนรอบและเขาเข้าสังคมได้ดี ตอนเสียชีวิต เขาก็มาเสนอให้หนูเข้าไปแทนสามี หนูไม่เอา เพราะเราเชื่อพระเจ้า ถ้าเราไปทางนั้น เราก็ต้องมึงงานเยอะ เดี่ยวต้องไปประชุม กิจกรรมเยอะ” “เราเองเป็นแม่หม้ายด้วย ก็เลยไม่คิดจะไป ไม่อยากไปกับใคร เราต้องสงวนชื่อเสียงไว้ ขอใช้ชีวิตเรียบง่าย ส่วนตัวจริง ถ้าจะให้ใคร เราก็ให้ตามใจเรา เ็นดูเขา เราก็ให้ฟรี ไม่ทำให้ใครเดือดร้อน”

3.8 บทวิเคราะห์ และสรุป

แม้ว่าการออกจากหมู่บ้านและไปฝึกอาชีพในเมืองของ “ไป” มีจุดเริ่มมาจากความต้องการในการแสวงหาโอกาสเพื่อประกอบอาชีพและรายได้ แต่การออกจากหมู่บ้านนี้ก็กลับช่วยเปิดพื้นที่ในการสั่งสมทุนทางวัฒนธรรมที่ใช้ในการต่อรองเชิงอำนาจกับพลังความสัมพันธ์ทางเพศที่อยู่ในชุมชน อย่างเช่น ความรู้ที่ได้จากการฝึกอาชีพและการอบรมสั่งสอนที่บ้านมารีนา และจากประสบการณ์การทำงานในเมือง ประกอบกับความรู้ที่ได้รับถ่ายทอดมาจากแม่ในด้านภูมิปัญญาสมุนไพร และเครือข่ายทางสังคมจากการเปลี่ยนศาสนา ทำให้ไปได้รับการยอมรับจากทั้งภายในและภายนอกชุมชน

เรื่องราวในชีวิตของไปสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมั่นในตนเองของผู้หญิงคนหนึ่งที่ไม่ยอมจำนนต่อโครงสร้างของสังคมชายเป็นใหญ่ ไปสามารถปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศในครอบครัว ด้วยการปรับเปลี่ยนบทบาทและสถานภาพของผู้หญิงที่ไร้ตัวตนและอำนาจต่อรองในสังคมม้ง ที่จะมีพื้นที่และตำแหน่งแห่งที่ในสังคมผ่านการเชื่อมโยงตัวเองกับผู้ชายคือพ่อหรือสามีเท่านั้น กล่าวคือ การที่ไปเลือกตัดสินใจกลับมาใช้ชีวิตอยู่ที่บ้านเกิดหลังจากแต่งงานมีอาชีพและรายได้ของตนเองจากการค้าขายและให้บริการในการรักษาโรคโดยใช้สมุนไพร ขณะที่สามีเป็นช่างเงิน และในการจัดแบ่งบทบาทภายในบ้าน สามีของไปเข้ามาช่วยรับผิดชอบดูแลลูกและทดแทนบทบาทหน้าที่ในครัวเรือน อย่างไรก็ตามในกระบวนการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างเพศนี้มีเงื่อนไขสำคัญคือ เนื่องจากสามีของไปนับถือศาสนาคริสต์ จึงไม่ได้ถือปฏิบัติตามประเพณีของม้งอย่างเคร่งครัด และการที่ทั้งคู่ไม่ได้ทำอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก

นอกจากการต่อรองเชิงอำนาจระหว่างเพศในครอบครัวแล้ว ไปยังมีอำนาจการต่อรองกับพลังความสัมพันธ์ทางเพศทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน เนื่องจากสามีของไปให้โอกาสไปเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆนอกหมู่บ้าน เช่น เข้าร่วมการอบรมกับสมาคมต่างๆ การสम्मณเรื่องกฎหมายชาวบ้าน เรื่องสิ่งแวดล้อม ร่วมเป็นเป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านขององค์กรเอกชนเกี่ยวกับการส่งเสริมความรู้ทางด้านสิทธิมนุษยชน และมีโอกาสร่วมทัศนศึกษากับกลุ่มแม่บ้านในที่ต่างๆ และไปยัง

ได้รับเลือกให้เป็นประธานกลุ่มแม่บ้านขุนวาง 2 สมัย ทำให้เห็นว่าไปเป็นที่ยอมรับจากในระดับชุมชนและนอกชุมชน

หลังจากสามีเสียชีวิต ไปตกอยู่ในสถานะแม่หม้าย และ ไม่ได้แต่งงานใหม่ ทั้งๆ ที่ถูกสังคมรอบข้างผลักดัน โดยเฉพาะครอบครัวสามี ไปต้องทนกับความกดดันทางสังคมและไม่ยอมแต่งงานใหม่ ซึ่งอาจจะทอนให้เห็นถึงการไม่สยบยอมต่ออำนาจระหว่างเพศที่เคยมีมาของสังคมมั้ง ที่ผู้หญิงจะต้องกลายเป็น “คนไร้ระบบความเชื่อ” เมื่อสามีเสียชีวิตลง ตามปกติในวิถีคิดของสังคมมั้งถือว่าผู้หญิงเป็นสมบัติของผู้ชาย กรณีที่เกิดการหย่าร้างหรือสามีเสียชีวิตผู้หญิงมั้งกลายเป็นคนไร้ระบบความเชื่อ ขาดบรรพบุรุษคอยปกป้องคุ้มครองยามเจ็บไข้ได้ป่วยและต้องการที่พึ่งทางใจ ไม่มีโลกแห่งบรรพบุรุษ ที่สามารถเดินทางไปได้เมื่อวันสุดท้ายของชีวิตมาถึง ด้วยเหตุนี้ผู้หญิงที่หย่าร้างหรือสามีเสียชีวิต จึงต้องหาผู้ชายคนใหม่เพื่อแต่งงาน เพื่อที่ดวงวิญญาณของเธอจะได้มีที่ไป และไม่เป็นวิญญาณที่ไร้บ้านหลังความตาย และยังไม่สามารถกลับเข้าไปเป็นสมาชิกใหม่อีกครั้งในครอบครัวพ่อแม่ของตน

ในการต่อรองและนิยามเกี่ยวกับการเป็นชายขอบของตนเองในบริบทใหม่ อันเป็นการเพิ่มพลังต่อรองความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศ พื้นที่ที่ไปใช้เป็น “พื้นที่ที่สาม” ในการต่อรอง คือ ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพรที่ได้รับถ่ายทอดจากแม่ ที่ทำให้ไปสามารถมีอาชีพและสร้างตัวตนให้เป็นที่ยอมรับในสังคมทั้งภายในและภายนอกชุมชน ตามที่ไปเล่าว่า “หนูเป็นประธานกลุ่มสตรี 2 สมัย เป็นกลุ่มใหญ่มีสมาชิกทั้งหมู่บ้านเป็นร้อยๆ กิจกรรมกลุ่มก็ทำสมุนไพร พัฒนากลุ่มหมู่บ้าน พัฒนากลุ่มสตรี เอาประสบการณ์จากบ้านมารีนามาพัฒนาอีกที สิ่งที่ได้มาจากบ้านมารีนา คัดเย็บเสื้อผ้า ทำครุชุมชน หมอสมุนไพร ผู้หญิงมั้งแต่ก่อนส่วนใหญ่จะมีพื้นฐานความเข้าใจเรื่องยาสมุนไพร แต่มีคนสืบทอดไม่เยอะ แม่หนูเขาเป็นหมอสมุนไพร หนูก็จะรู้เรื่องสมุนไพรเยอะ เวลาเราไปปลูกเป็นสวนสมุนไพร เขาก็จะไป พากันไปเรียน สนใจกันเยอะมาก ช่วงนั้นหนูก็ไม่มีเวลาไม่ค่อยได้อยู่บ้าน ไปค้าขายยาสมุนไพร ไปช่วยชาวบ้าน สามีก็ออกไปด้วยกันตลอด ลูกๆ เด็กรุ่นก็เอาไปด้วย ลูกที่โตแล้วก็อยู่กันเองช่วยเหลือตัวเองได้”

นอกจากนี้ ไปยังมีอำนาจในการต่อรองเมื่อมีเจ้าหน้าที่จากโรงพยาบาลประจำอำเภอขอให้ไปสอนเรื่องสมุนไพร และเสนอให้จดทะเบียนลิขสิทธิ์ แล้วจะให้ไป 20% ของการจำหน่าย ไปบอกว่า “หนูไม่ยอมเปิดเผยให้เขา เพราะเขาจะเอาไปจดลิขสิทธิ์เป็นของเขา และจะให้เวลาเราใช้ความรู้ภายใน 50 ปี หลังจากนั้นก็จะตกเป็นกรรมสิทธิ์ของเขา หนูก็เลยไม่เอาใบอนุญาตเพราะเราอยู่บ้านเฉยๆ เขาก็มาเสาะหาซื้อกัน” ไปมีความคิดว่า “เขาจะเอาความรู้พื้นบ้านไปจดลิขสิทธิ์หมดของพื้นบ้านใครก็เอาไปจดทะเบียน ของเรามันพิเศษ เป็นของป่า สมุนไพรนี่เราต้องรักป่า เราเอามาต้นหนึ่งต้องเก็บไว้ต้นหนึ่ง ไม่ใช่เอามาหมดเลย เอาหมดไม่ได้ หากเราสอนเขา แล้วเขาจะมาขโมยเอา

ไปหมดป่า มีอยู่ที่ไหนเขาก็จะมาเอาไปจนหมดเกลี้ยง เขาจะให้เรารู้สึกก็เปอร์เซ็นต์ เราช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ถ้าใครทำได้ก็เอาไปเถอะ ถ้าคนที่จำไม่ได้ก็แล้วไป คนที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ก็จะรับข้อเสนอ”

ไปเป็นกรณีตัวอย่างที่ชัดเจนอีกกรณีหนึ่ง ที่ผู้หญิงมั่งสามารถเป็น “ผู้กระทำ” ในการต่อรองเชิงอำนาจและการนิยามใหม่เกี่ยวกับ “ความเป็นหญิง” ที่มีตัวตนและมีอำนาจต่อรองในสังคมมั่ง โดยไม่จำเป็นต้องมีตำแหน่งแห่งที่ในสังคมด้วยการเชื่อมโยงตนเองกับผู้ชายเท่านั้น

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved